S.P-1

ADALET PARTİSİ

TÜZÜK
ve
PROGRAM

e A. P. İkinci Büyük Kongresi
abul Olunmuştur

76-186

T.B.M.M
DDC:
YER: 76-186
YIL:
CLT:
KSM:
KOP:
DEM: 76-306
KÜTÜPHANESİ

ADALET PARTİSİ

TÜZÜK

PROGRAM

(PRENSİP MADDELERİ)

İÇİNDEKİLER

TÜZÜK

Madde		Sayfa
BİRİNCİ KISIM :	**Genel Esaslar**	
1 —	Partinin kurauluşu, adı ve merkezi	3
2 —	Partinin gayesi	3
İKİNCİ KISIM :	**Teşkilât**	
BİRİNCİ BÖLÜM :	**Üyeler**	
3 —	Üyelik ve üye olma şartları	3
4 —	Partiye kayıt ve kabul	4
5 —	Partiden ayrılmış olanların yeniden kabulleri	4
6 —	Üye kayıt defterinin tutulması	5
7 —	Partiden ayrılma ve kayıt silme	5
8 —	Üyelerin parti içi münasebetleri	5
9 —	Üyelerin vatandaşlarla münasebetleri	6
10 —	Partili yazarlar ve parti gazeteleri	6
11 —	Üyeliğin partililere sağladığı haklar	7
İKİNCİ BÖLÜM :	**Parti Teşkilâtı**	
12 —	Parti teşkilâtı, İller ve Merkez teşkilâtı	7
13 —	Kademeler	7
	İller teşkilâtı	
	Teşkilâtın Kurulması	
14 —	Müteşebbis İdare Kurulları	8
15 —	Muvakkat İdare Kurulları	8
16 —	Müteşebbis ve Muvakkat İdare Kurullarının yetki ve süreleri	8
	İlçe ve İl Kongreleri	
17 —	Kongrelerin zamanı	8
18 —	Fevkalâde Kongreler	8
19 —	İlçe Kongreleri	9
20 —	İlçe Kongresi delege miktarının tespiti	9
21 —	İlçe Kongresi delege seçimi	9
22 —	İl Kongresi delegeleri	9
23 —	İl Kongresi delege miktarının tespiti	10
24 —	Delegeliğin süresi	10
25 —	Delege tespitinde uygulanacak oy sayısı	10

Madde		Sayfa
26	— Kongrelerini yapmamış İdare Kurulları	10
27	— Kongreye davet, kongrenin açılması ve mevcudun tespiti	10
28	— Kongre Başkanlık Divanı	11
29	— Kongre Başkanının vazife ve selâhiyetleri	11
30	— Şikâyet ve itirazlar	11
31	— Kongre gündeminin tesbit ve tâdili	12
32	— Kongrenin vazife ve selâhiyetleri	12
33	— Kongre usulleri	12
	İlçe ve İl İdare Kurulları	
34	— İl İdare Kurullarının teşekkülü ve vazife alacak partililer	13
35	— Vazife taksimi	14
36	— Kurul toplantıları, Müstafi sayılacak üyeler	14
37	— Kurulların müddetleri ve münhalleri	15
38	— İdare Kurullarının vazife ve selâhiyetleri	15
39	— Siyasî faaliyet	15
40	— Memnu fiiller	16
41	— Memur ve müstahdemler	16
42	— Teşkilâtın teftiş ve murakabesi; işten el çektirme	16
43	— Köy ve mahallelerde parti işleri	17
	Merkez Teşkilâtı	
	Büyük Kongre	
44	— Büyük Kongrenin toplanması	17
45	— Büyük Kongrenin kuruluşu	17
46	— Büyük Kongrenin vazife ve selâhiyetleri	18
	Büyk Kongre Usulleri	
47	— Büyük Kongrenin gündemi	18
48	— Açılış	18
49	— Başkanlık Divanı	18
50	— Raporun okunması	18
51	— Komisyonlar	19
52	— Komisyonların kuruluş şekli	19
53	— Komisyonların çalışma tarzı	19
54	— Kongre müzakereleri	19
55	— Büyük Kongrede seçim ve karar nisabı	20
56	— Oyların kullanılması ve tasnifi	20
57	— Kongre zabıtları	20

Madde		Sayfa
	Merkez Temsilciler Meclisi	
58	— Merkez Temsilciler Meclisi ve kuruluşu	21
59	— Merkez Temsilciler Meclisinin vazife ve selâhiyetleri	21
60	— Merkez Temsilciler Meclisinin toplantıları	22
	Genel İdare Kurulu	
61	— **Kuruluşu ve Çalışma usulü**	22
62	— **Genel İdare Kurulunun vazife ve selâhiyetleri**	22
	Genel Başkanlık Divanı	
63	— Kuruluşu ve çalışması	23
64	— Vazife ve selâhiyetleri	23
	Parti Genel Başkanı	
65	— Seçimi	24
66	— Parti Genel Başkanının vazife ve selâhiyetleri	24
	Genel Başkan Yardımcıları	
67	— Seçimi ve vazifeleri	25
68	— Genel İdare Kurulunda vazife taksimi	25
69	— Genel Sekreter	25
70	— Genel Muhasip	26
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	**: Disiplin İşleri**	
71	— Parti Haysiyet Divanları	26
72	— İl Haysiyet Divanının kuruluşu, vazife ve selâhiyetleri	26
73	— Merkez Haysiyet Divanının kuruluşu, vazife ve selâhiyetleri.	26
74	— Yüksek Haysiyet Divanının kuruluşu, vazife ve selâhiyetleri	27
75	— Müşterek Divanın kuruluşu, vazife ve selâhiyetleri	27
76	— Haysiyet Divanlarına ait müşterek hükümler	27
77	— Disiplin cezaları	28
78	— Disiplin cezasını gerektiren haller	28
79	— Disiplin cezası talebi	29
80	— Haysiyet Divanlarına intikal eden hususların birinci derecede tetkik şekli	30
81	— Haysiyet Divanlarınca verilen kararlara karşı itiraz	30
82	— *Disiplin mevzuunda tedbir kararı*	31

Madde		Sayfa
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM :	**Türkiye Büyük Millet Meclisi Adalet Partisi Grupları**	
83 —	Münferit ve Müşterek Gruplar	31
84 —	Grup İç Yönetmeliği	31
85 —	Grup Başkanı ve Başkan Vekilleri, Grup İdare Kurulları	31
86 —	Müşterek Grup Haysiyet Divanı	32
87 —	Disipline aykırı haller ve disiplin cezaları	32
88 —	Riayet edilmesi gereken haller	32
BEŞİNCİ BÖLÜM :	**Mahalli Meclis Grupları**	
89 —	Belediye ve İl Genel Meclisi Grupları	32
90 —	Grup İdare Kurulları üye adedi	32
91 —	Vazife taksimi	32
92 —	Grup İdare Kurularının vazife ve selâhiyeteri	33
93 —	Üyelerin mükellefiyeti	33
94 —	Çalışma süresi ve mahallin en yüksek Parti İdare K urulu Başkanının durumu	33
ALTINCI BÖLÜM :	**Yardımcı Teşkilât**	
95 —	İl divanı	33
96 —	Devamlı ve geçici Kurul ve Komisyonlar	33
97 —	Parti Gençlik ve Kadın Kolları	34
98 —	Parti Büroları	34
ÜÇÜNCÜ KISIM :	**Teftiş ve Murakabe**	
99 —	Parti teşkilâtının teftiş ve murakabesi, Parti Müfettişleri	34
100 —	Mâli Murakabe	35
DÖRDÜNCÜ KISIM :	**Mâli Hükümler**	
101 —	Partinin gelir kaynakları	35
102 —	Piyango tertibi ve sair hususlar	36
103 —	Gelir makbuzları	36
104 —	Parti paralarının muhafazası, harf selâhiyeti ve avans	36
105 —	Gayrimenkul alım ve satımı, istikraz	36
106 —	İdare Kurullarının mes'uliyeti	36
107 —	Muhasebe Yönetmeliği	37
BEŞİNCİ KISIM :	**Seçimler ve Adaylıklar**	

Madde		Sayfa
BİRİNCİ BÖLÜM :	**Seçimler ve Adaylar Hakkında Umumi Hükümler**	
108 —	Seçimlere girmek	37
109 —	Aday yoklamaları ve Yönetmelikler	37
İKİNCİ BÖLÜM :	**Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi Seçimleri Hakkında Hükümler**	
110 —	Yoklamalara katılmak için müsaade	37
111 —	Merkez adayları	37
112 —	Listelerdeki eksiklik ve boşlukların doldurulması	38
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM :	**Mahalli Seçimler hakkında hükümler**	
113 —	Belediye Başkanları	38
114 —	İl Genel Meclisi ve Belediye Meclisi yoklamaları	38
115 —	İl İdare Kurullarının hakkı	38
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM :	**Yoklamalar Hakkında Şikâyet ve İtirazlar**	
116 —	Şikâyet ve itirazların halledilmesi	38
ALTINCI KISIM :	**Parti Merkez Teşkilâtı ve Hükümet Münasebetleri**	
117 —	Hükûmet kurmak ve koalisyona iştirak	39
118 —	Bakanların tespiti	39
119 —	Kabinede vazife alma	39
120 —	Organlar arasındaki ahengin temini	39
YEDİNCİ KISIM :	**Müteferrik Hükümler**	
121 —	Partinin feshi	40
122 —	Tüzüğün değiştirilmesi	40
123 —	Tüzüğün mer'iyete girişi	40
GEÇİCİ HÜKÜMLER :		
Geçici Madde 1		40
Geçici Madde 2		40
Geçici Madde 3		40

PROGRAM

Program (Prensip maddeleri)		43
83 —	Münferit ve Müşterek Grupları	48
A —	**Temel görüşlerimiz**	43
B —	**İktisadî düzen ve kalkınma politikası**	51

Madde	Sayfa
İktisâdî Kalkınmada Devletin Rolü	52
Sabit sermaye alanları	52
Maliye politikası	52
Vergi politikası	53
Vergi adaleti anlayışımız	53
Bütçe görüşümüz	54
Plânlı kalkınma	54
Sür'atli sanayileşme	55
Sermaye piyasasının kurulması	56
Dış ticaret muvazenesi	57
İhracatı teşvik	58
İktisâdî hayatta istikrar	58
Esnaf ve zanaatkâr	58
Zirâî kalınmamız	59
Zirâî reform	59
Orman	60
Hayvancılık	60
Yardımcı sektörler	61
Ulaştırma	61
C — Sosyal hizmetler ve sosyal güvenlik	63
Millî Eğitim	63
Gençliğin ihtiyaçları	63
Eğitim müesseseleri	64
Öğretmenlik	65
Şehircilik, imâr, iskâ n	66
İş hayatında düzen	66
Hür sendikacılık	66
Sosyal güvenlik	67
D — Âmme İdâresi	68
Parlâmento	68
Siyasî partiler	68
Anayasa Mahkemesi	68
Devlet Başkanı	68
Bakanlar Kurulu	69
Personel Rejimi	69
Adalet	70
Silâhlı kuvvetler	70
E — Dış Politika	71

TÜZÜK

ADALET PARTİSİ TÜZÜĞÜ

BİRİNCİ KISIM

GENEL ESASLAR

Partinin kuruluşu, adı ve merkezi :

MADDE 1 — Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, İnsan Hakları Beyannamesi, Medenî Kanun ve Cemiyetler Kanunu esasları ve diğer kanunlar dahilinde çalışmak üzere (ADALET PARTİSİ) adıyla bir siyasî parti kurulmuştur. Partinin merkezi ANKARA'dadır.

Partinin gayesi :

MADDE 2 — Partinin gayesi, Türkiye'de millî vahdet'in ve gerçek millet hâkimiyetinin kurulup gelişmesine; ferdin ve ailenin tam bir hürriyet, refah ve saadete kavuşturulmasına; Türk Milletinin ve Devletinin yükseltilmesine çalışmak; proğramında yazılı içtimaî emniyet, milliyetçilik şahsiyetçilik (şahsa değer vermek), köycülük ve şahsî teşebbüscülük ile her sahada terakki ve tesanüdü gerçekleştirecek, millî bünyeye uygun islâhatçılık esaslarını vatandaşlara benimsetmek suretiyle Türk Milletine ve vatanına hizmet etmektir.

İKİNCİ KISIM

TEŞKİLÂT

Birinci Bölüm

ÜYELER

Üyelik ve üye olma şartları :

MADDE 3 — Üyeler, partinin gayesini benimseyen; parti için devamlı olarak elinden gelen maddî ve manevî fedakârlıkta bulunmaya, parti çalışmalarına katılmaya ve belirli bir aidâtı ödemeye söz verenlerdir.

Adalet Partisine :

a) Kanunen siyasî partilere girebilme evsaf ve şartlarını haiz olan;
b) Evvelce partiden çıkarılmamış olan;
c) Türk kültürünü benimsemiş olan;
ç) Partinin tüzük ve programını kabul eden;

d) Halkça kötü şöhretle tanınmamış olan;

e) Yetki ve nüfuzunu kullanarak İnsan Haklarını çiğneyici fiillerden doğan bir suçtan, vatana hiyanetten, komünistlikten, irticadan ve mukaddesata hürmetsizlikten, şeref ve haysiyet kırıcı bir suçtan ve her ne şekilde olursa olsun âmme malını çalmaktan hüküm giymemiş bulunan;

her Türk vatandaşı üye olabilir.

Partiye kayıt ve kabul :

MADDE 4 — Partiye girmek isteyen her vatandaş iki partili tarafından devamlı olarak oturduğu yerin İlçe İdare Kuruluna yazılı olarak tanıtılır. İstekli, parti proğramını ve tüzüğünü kabul ettiğine, bunların hükümleri dairesinde hareket edeceğine, kanunun tâyin ettiği hadler dahilinde ne miktar aidat ödiyeceğine dair bir taahhütname verir.

Bundan sonra İlçe İdare Kurulunca isteklinin partiye alınmasına mâni bir hâli mevcut olup olmadığını tesbit için, bir tahkikat yapılır. Tahkikat neticesinde kabulü ve kabul edilmemesi hakkında İlçe İdare Kurulunca bir karar verilir. Karar kabul şeklinde ise istekli, üye defterine yazılır ve kendisine kimlik cüzdanı verilir; evrakı dosyasında saklanır. Karar, kabul edilmemesi şeklinde ise bu husus bir ay içinde istekliye hiç bir sebep gösterilmeksizin taahhütlü mektupla tebliğ edilir. Adrese tebligat mümkün olmamış veya adres gösterilmemiş ise, kabul edilmeme kararı İlçe Binasının münasip bir yerine asılarak ilân olunur. On beş gün müddetle devam edecek olan bu ilân, tebligat yerine geçer. İstekli, kararın kendisine tebliğinden itibaren on beş gün zarfında İl İdare Kuruluna itiraz hakkına sahiptir. İl İdare Kurulu bir ay içinde bir karar vermiye mecburdur. Aksi takdirde o İlçe İdare kurulunun kararını tasdik etmiş sayılır. İl İdare Kurulunun kararı kesindir.

Partiden ayrılmış olanların yeniden kabulleri :

MADDE 5 — Parti iller teşkilâtına mensup olupta, partiden ayrılmış bulunanların yeniden partiye kabulleri, İlçe İdare Kurulunun mütalâası üzerine İl İdare Kurulunun kararına bağlıdır. İl İdare Kurulunun kararı kesindir.

Partiden evvelce ayrılmış olan Merkez Temsilciler Meclisi, Genel İdare Kurulu, Yüksek Haysiyet Divanı, Merkez Haysiyet Divanı üyelerinin, Senatör ve Milletvekillerinin yeniden partiye kabulleri, mensup oldukları İl İdare Kurulunun mütalâası ve Genel İdare Kurulunun teklifi üzerine Merkez Temsilciler Meclisinin kararına bağlıdır. Merkez Temsilciler Meclisinin bu kararı kesindir.

Kanunî zaruretler dolayısiyle partiden ayrılmış veya çıkarılmış olanların mâni hâli geçince, istekleri üzerine kayıtları yenilenir.

Üye kayıt defterinin tutulması :

MADDE 6 — Bir üye, ancak bir kurula kaydolunur. Üye kaydı İlçe İdare Kurulları tarafından yapılır. Henüz kurulmamış alt kademelerin vazifelerini bir üst kademe yapar.

Yerini değiştiren üye, çevresindeki İlçe İdare Kuruluna müracaatla naklini yaptırır.

Partiden ayrılma ve kayıt silme :

MADDE 7 — Partiden ayrıldığını kayıtlı bulunduğu İlçe İdare Kuruluna yazı ile bildiren veya başka bir partiye geçtiği anlaşılan üyenin kaydı, İlçe İdare Kurulu Kararıyle üye kayıt defterinden, şerh verilmek suretiyle silinir. Kaydı silinen şahıslar bu maddenin ikinci fıkrası hükmü gereğince itirazda bulunabilirler.

Vatandaş partiye alındıktan sonra, partiye girmesine mâni bir sebep ihbar olunur veya resen böyle bir hâle muttali olunursa, İlçe İdare Kurulunca, bu husus hakkında bir tahkikat yapılır ve dosya İl İdare Kuruluna gönderilir. İl İdare Kurulu bu dosyayı kendi düşüncesiyle birlikte İl Haysiyet Divanına sevkeder. İl Haysiyet Divanı üyenin müdafaasını aldıktan sonra kaydının silinmesine veya kalmasına karar verir. Bu karara karşı üyenin, İlçe ve İl İdare Kuruluna onbeş gün zarfında Merkez Haysiyet Divanına itiraz hakkı vardır. Merkez Haysiyet Divanının kararı kesindir.

Üyelerin parti içi münasebetleri :

MADDE 8 — Parti üyeleri :

a) Parti içinde ilk vazifelerinin sevgi, hoşgörürlük ve fedakârlık temellerine dayanan samimi bir fikir arkadaşlığı havası yaratıp yaşatmak olduğuna inanırlar.

b) Parti içinde veya parti toplantılarında parti doktrini dahil, her şeyin açık kalblilik ve bütün çıplaklığıyle konuşabilmesini, münakaşa ve tenkit edebilmesini siyasî olgunluk icaplarından sayar; bu münakaşa ve tenkitlerden veya kendi görüşlerinin kabul edilmemesinden gücenerek, tatbikatta hareket ve yürüyüş birliğini bozmayı, disiplin fikirlerine aykırı görürler.

c) Parti çalışmalarında :

1 — Partinin proğram ve tüzüğüne, tefsir ve yönetmelik hükümlerine ve bunlara uygun olarak yetkili idare organlarınca verilen kararlara uymayı;

2 — Partinin prensiplerini güçleri yettiği kadar yaymağa, anlatmağa çalışmayı;

3 — Üyesi oldukları parti işleri hakkında düşüncelerini bildirmeyi;

4 — Seçimlerde parti adaylarına oy vermeyi ve onların kazanmalarına çalışmayı;

vazife bilirler.

ç) Parti birliğini veya parti içinde sevgi, tesanüt ve itimadı, çalışma âhengini bozacak, sarsacak hareketlerden sakınmayı siyasî seciye olarak ve proğram, tüzük ve yönetmelikler hükümleri veya yetkili organlar tarafından bu hükümlere uygun olarak verilen kararlar veya birlikleri aleyhinde beyan ve neşriyatta bulunmayı veya bu yolda hareket, teşvik ve tahrik etmeyi millî terbiye ve ahlâka aykırı telâkki ederler.

d) Parti veya bulundukları âmme hizmetlerinden ayrılırken işin icabettirdiği devir muamelelerini kısa bir zamanda noksansız olarak yaparlar.

Üyelerin vatandaşlarla münasebetleri :

MADDE 9 — Parti üyeleri :

a) Ahlâk ve kanun hâkimiyetini her şeyin üstünde tutar ve bunu her fırsatta sözleriyle, hareketleriyle teyit ederler.

b) Bütün vatandaşlar arasında şuurlu bir sevgi ve iyilik anlayışına dayanan samimî bir kardeşlik havası yaratmağa çalışırlar. Millî vahdeti korumanın temel şartının böyle hareket etmek olduğuna inanırlar.

c) Yurddaşlara kin, nefret, partizanlık gibi zararlı duygular ve fikirleri aşılamak suretiyle millî tesanüdü sarsmağa, bozmağa çalışan her türlü fikir, hareket ve teşebbüslerle mücadele etmeği vatan borcu bilirler.

ç) Şahsî emniyet ve refahlarını umumun emniyet ve refahı dışında ve üstünde aramayan insanlar olarak, parti nüfuzunu, parti vazifelerini ve bulundukları âmme hizmetlerini kendileri veya başkaları için hususî menfaat vasıtası yapma göreneğini kökünden reddederler.

Partili yazarlar ve parti gazeteleri :

MAADE 10 — Gazete ve dergilerde, doktrin, proğram ve metod münakaşaları, kritiği, partili yazarlar için serbesttir. Ancak fiil ve hareket, parti disiplininin, kongre kararlarının, Merkez Temsilciler Meclisi ile Genel İdare Kurulu kararlarının aksine olamaz.

Partinin malı olan gazete ve dergiler, gerek idare bakımından ve gerek siyasî kontrol bakımından, Parti Genel İdare Kurulunun bu iş için ayıracağı üyenin murakebesine tâbidirler.

Mahallî teşkilâtın malı olan gazeteler, ilgili idare kurullarının kontrol ve direktiflerine tâbidirler.

Üyeliğin partililere sağladığı haklar :

MADDE 11 — Partili üyeler, her türlü seçmek ve seçilmek; kongre delegeleğine, teşkilâttaki vazifelere adaylığını koymak; seçildikleri takdirde vazife almak; aday seçimi yoklamalarına katılmak; seçildikleri takdirde parti listelerine girmek; parti toplantılarına katılmak; parti proğram ve tüzüğünün tatbikatı hususunda görüşlerini kademe usulüne uymak suretiyle, parti teşkilâtına ve vazifelilerine duyurabilmek haklarına sahiptirler.

İkinci Bölüm

PARTİ TEŞKİLÂTI

Parti teşkilâtı, İller ve Merkez Teşkilâtı :

MADDE 12 — Parti Temel Teşkilâtı; İller ve Merkez Teşkilâtından terekküp eder. Partinin Temel Teşkilâtından başka Yardımcı Teşkilâtı da vardır.

Parti Temel Teşkilâtı şunlardır :

1 — İller Teşkilâtı;

a) İlçe ve İl Kongreleri
b) İlçe ve İl İdare Kurulları
c) İl Haysiyet Divanları
ç) Mahallî Meclisler Adalet Partisi Grupları

2 — Merkez Teşkilâtı;

a) Büyük Kongre
b) Merkez Temsilciler Meclisi
c) Genel İdare Kurulu
ç) Genel Başkanlık Divanı
d) Genel Başkan
e) Genel Başkan Yardımcıları
f) Yüksek Haysiyet Divanı
g) Merkez Haysiyet Divanı
h) Türkiye Büyük Millet Meclisi Adalet Partisi Grupları

Kademeler :

MADDE 13 — Parti Teşkilâtı idarî taksimata muvazi olarak kurulur. Parti Teşkilâtının ilk kademesi İlçedir. İlçeler, İl İdare Kurullarına; İller, Genel İdare Kuruluna bağlıdır. Henüz üst kademeleri kurulmayan teşkilât, doğrudan doğruya bir üst kademe teşkilâtına bağlıdır.

İLLER TEŞKİLÂTI

TEŞKİLÂTIN KURULMASI

Müteşebbis İdare Kurulları :

MADDE 14 — Teşkilât bulunmayan yerlerde, Genel İdare Kurulu illeri; İl İdare Kurulları ilçeleri kurar. Üst kademeleri kurulmamış olan ilçeler, Genel Idare Kurulunun yetki vereceği müteşebbisler tarafından kurulur. Henüz kurulmamış alt kademelerin vazifelerini bir üst kademe ifa eder.

Muvakkat İdare Kurulları :

MADDE 15 — İdare Kurullarının toptan çekilmeleri ve yedeklerden de tamamlanmaları mümkün bulunmadığı takdirde veya işten el çektirilmeleri sebebiyle inhilâl eden kademelerde muvakkat İdare Kurulları bir üst kademe tarafından teşkil olunur.

Müteşebbis ve muvakkat İdare Kurullarının yetki ve süreleri :

MADDE 16 — Müteşebbis ve muvakkat İdare Kurulları, kongrelerce seçilmiş İdare Kurullarının hak ve yetkilerine sahiptirler.

Müteşebbis ve muvakkat İdare Kurulları ilk normal kongreye kadar vazifelerine devam ederler. Muvakkat İdare Kurulları, resen veya üst kademenin tensibi ile, kuruluşlarından itibaren en geç altı ay içinde normal kademe kongresini toplantıya çağırırlar. Ancak bu müddet zarurî hallerde bir üst kademe İdare Kurulunun kararı ile altı aya kadar uzatılabilir. Uzatma süresi normal kongre tarihini aşamaz.

İLÇE VE İL KONGRELERİ

Kongrelerin zamanı :

MADDE 17 — İlçe ve İl Kongreleri her iki yılda bir yapılır. Bu müddet, mücbir sebeplerin ve önemli memleket mes'elelerinin zuhuru halinde Genel İdare Kurulu tarafından bir yıla kadar uzatılabilir. Mahallî Coğrafî ve iş şartlarını göz önünde tutarak, her kademe kongre tarihini tesbit eder ve bir üst kademeye bildirir. Zarurî sebeplerle evvelden kademesince tesbit olunan kongre tarihi bir üst kademe İdare Kurulu tarafından değiştirilebilir.

Fevkalâde Kongreler :

MADDE 18 — İlçe Kongresinin Fevkalâde Toplantısı, İlçe Kongresine katılacak delegelerin en az beşte birinin talebi üzerine veya İlçe İdare Kurulunun veyahut üst kademe İdare Kurullarının kararıyla yapılır.

İl Kongresinin fevkalâde toplantısı, il kongresine katılacak delegelerin en az beşte birinin talebi üzerine veya İl İdare Kurulunun veyahut Genel İdare Kurulunun kararı ile yapılır.

Fevkalâde Kogrelerde ancak gündemde yazılı, toplantıyı gerektiren meseleler konuşulur ve karara bağlanır. Seçimler, fevkalâde kongre gündemine konu yapılamaz.

İlçe Kongresi delegeleri :

MADDE 19 — İlçe Kongresi :

a) İlçeye bağlı köy ve mahallerde en son milletvekili seçiminde partinin aldığı ve 25 nci madde gereğince tesbit olunan oy sayısı üzerinden 100 oya kadar bir, müteakip her 100 oy için bir ve küsurat için de bir delege hesaplamak üzere o köy ve mahallede partiye kayıtlı üyelerin kendi aralarından seçtikleri delegelerden;

b) İlçe İdare Kurulu başkan ve üyelerinden;

c) İlçe seçim çevresindeki partili Belediye başkanlarından (Merkez İlçe Kongrelerinde partili İl Belediye Başkanları hariç);

ç) İlçenin seçtiği partili İl Genel Meclisi üyelerinden;

d) Kongrelerini yapmış olan İlçe kadın ve gençlik kolları İdare Kurulu başkan ve üyelerinden teşekkül eder.

İlçe Kongresi delege miktarının tesbiti :

MADDE 20 — İlçeye bağlı her köy ve mahalleden gelecek delege miktarı 19 ncu maddenin (a) bendi ve 25 nci madde gereğince İlçe İdare Kurullarınca tesbit ve İl İdare Kurulunca tasvip olunduktan sonra, bu miktarlara göre 21 nci madde mucibince İlçe Kongreleri için delege seçimi yapılır.

İlçe Kongresi delege seçimi :

MADDE 21 — İlçeye bağlı köy ve mahallelerde İlçe Kongresi için 19 ncu maddenin (a) bendi gereğince yapılacak delege seçimi, İlçe İdare Kurulunun memur edeceği bir şahsın kontrol ve sorumluluğu altında, İlçe Kongresinden en çok iki ay evvel başlamak üzere yapılır. Delege seçiminin kapalı yerde yapılması ve yapıldığı aynı günde bitirilmesi lâzımdır. Delege listesi üç nüsha olarak tanzim edilir. Biri İl İdare Kuruluna gönderilir. Diğeri İlçe Merkezinde herkesin görebileceği bir yerde asılarak ilân olunur.

İl Kongresi delegeleri :

MADDE 22 — İl Kongresi :

a) İlçe Kongrelerince, kendi seçim çevrelerinde en son milletvekili seçiminde partinin aldığı ve 25 inci madde gereğince tesbit olunan oy sayısı üzerinden 300 oya kadar bir, müteakip her 300 için bir ve küsurat için de bir delege hesaplanmak üzere, İlçeye kayıtlı üyeler arasından seçilecek delegelerden;

b) O İlin Partili Senatör ve Milletvekillerinden;

c) İl İdare Kurulu Başkan ve üyelerinden;

ç) İl Haysiyet Divanı başkan ve üyelerinden;

d) Partili İl Belediye Başkanından;

e) İlçe İdare Kurulu başkan ve üyelerinden;

f) Kongrelerini yapmış olan İl Kadın ve Gençlik Kolları İdare Kurulu başkan ve üyelerinden teşekkül eder.

İl Kongresi delege miktarının tesbiti :

MADDE 23 — İl İdare Kurulu, her ilçenin çıkaracağı delege miktarını, 22 nci maddenin (a) bendi ve 25 inci madde gereğince tesbit ederek, Genel İdare Kuruluna ve kendisine bağlı İlçe İdare Kurullarına bildirir. Delege sayılarına ait itirazları Genel İdare Kurulu kesin olarak halleder.

Delegeliğin süresi :

MADDE 24 — İlçe ve İl Kongresi delegelerinin vazife süreleri kendilerini seçen kongrelerin gelecek normal toplantısına kadardır.

Delege tesbitinde uygulanacak oy sayısı :

MADDE 25 — Alınan oy sayısına göre delege sayısının tesbitinde mahallî seçim kurulları ve Yüksek Seçim Kurulunca ilân edilen resmi rakamlar veya Devlet İstatistik Enstitüsünün yayınladığı rakkamlar esas tutulur.

Kongrelerini yapamamış İdare Kurulları :

MADDE 26 — Herneşekilde olursa olsun kongrelerini yapamamış İlçe veya İl teşkilâtı üst kademe kongresinde temsil olunamaz.

Kongreye davet, kongrenin açılması ve mevcudun tesbiti :

MADDE 27 — Kongreler, ilân günü hariç en az yedi gün evvel ilân edilmek ve kongreye iştirâk edecek üyelerin her birine davetiye gönderilmek veya bir cetvele imzası alınmak suretiyle kendi İdare Kurulu tarafından davet edilir. Davetiye veya cetvelde kongrenin günü, saati ve mahalli yazılmak şarttır. Kongreler kendi İdare Kurullarının Başkanları veya İdare Kurulundan vazifeli bir üye veyahut İdare Kurulunun kongreye iştirâk edememesi halinde üst kademe İdare Kurulunca kongreyi takibe memur edilmiş bir üye tarafından yoklama yapıldıktan sonra delege tam sayısının salt çoğunluğu ile açılır. Bu nisbette üye bulunmazsa toplantı ertesi güne bırakılır ve mevcut üye ile yetinilir.

Davetiye makbuzları ve imzalı cetvel, liste, kongre zabıt ve evrakına bağlı olarak muhafaza edilir.

Kongre Başkanlık Divanı :

MADDE 28 — Kongre açıldıktan sonra delegeler tarafından açık oyla partiye kayıtlı üyeler arasından bir Başkan ve bir İkinci Başkan veya lüzumu halinde iki İkinci Başkan ve lüzumu kadar kâtipten müteşekkil bir Başkanlık Divanı seçilir.

Kongreye iştirâk eden delegelerin beşte birinin yazılı isteği üzerine yalnız Kongre Başkanı gizli oyla seçilebilir. Kongreyi Başkanlık Divanı idare eder. Divan, gerekli kararları kendi üyelerinin çoğunluğu ile alır. Oylarda eşitlik olduğu takdirde, Başkanın bulunduğu tarafın oyu tercih olunur.

Kongre Başkanının vazife ve salâhiyetleri :

MADDE 29 — Kongre Başkanlığını ifa etmekte olan Başkan veya İkinci Başkan Kongrenin inzibatını temin, zabıtların tutulmasını murakabe etmekle mükelleftir.

Kongrenin intizamını, söz hakkını ihlâl edenleri, tahrikât yapanları, saded dışında konuşanları menetmek, icabında bunları Divan kararıyle kongre haricine çıkarmak onun salâhiyeti dahilindedir. Bu hususta alınacak kararlar kat'idir.

Şikâyet ve itirazlar :

MADDE 30 — Delege tesbitleri ve kongreler hakkındaki şikâyet ve itirazlar aşağıda gösterilen usullere tâbidir :

a) İlçe Kongresi için, köy ve mahallelerde yapılan delege tesbitleri hakında şikâyet ve itirazlar, o köy ve mahallede partiye kayıtlı üyelerin dörtte biri tarafından, delege tesbit ve ilânını müteakip beş gün içinde İl İdare Kuruluna yapılır. İl İdare Kurulu, İlçe İdare Kurulunun da görüşünü alarak, evrakı beş gün zarfında İl Haysiyet Divanına sevkeder. İl Haysiyet Divanı beş gün içinde şikâyet ve itirazları kesin olarak karara bağlar.

b) İlçe Kongresine dair şikâyet ve itirazlar, kongreye iştirâk eden delegelerin beşte biri tarafından, kongreyi müteakip yedi gün içinde İl İdare Kuruluna yapılır. İl İdare Kurulu kendi görüşüyle birlikte evrakı İl Haysiyet Divanına sevkeder. İl Haysiyet Divanı yedi gün içinde şikâyet ve itirazları karara bağlar.

c) İl Kongreleri hakkında şikâyet ve itirazlar, İl Kongresine iştirâk eden delegelerin beşte biri tarafından, Kongreyi müteakip yedi gün içinde Genel İdare Kuruluna yapılır. Genel İdare Kurulu kendi görüşü ile birlikte evrakı Merkez Haysiyet Divanına sevkeder. Merkez Haysiyet Divanı on gün içinde şikâyet ve itirazları karara bağlar.

Müddetler içinde yapılmayan şikâyetler ve itirazlar muteber sayılmaz.

Haysiyet Divanlarının kararları kongrelerde müzakere mevzuu yapılamaz.

Kongre gündeminin tesbit ve tâdili :

MADDE 31 — Her kongrenin gündemi kendi kademesi idare kurulları tarafından Kanun ve Tüzük hükümlerine uygun olarak tesbit olunur. Mevcut delegelerin çoğunluğunun kararı ile maddelerinin sırası değiştirilebilir ve ilâveler yapılabilir. Ayrıca mevcut delegelerin en az yirmide birinin yazılı teklifi üzerine müzakeresi istenen maddelerin gündeme alınması mecburidir.

Üst kademenin yazılı olarak bildirdiği hususlar alt kademe gündemine konulur.

Kongreler işlerini kolaylaştırmak için lüzumlu gördükleri miktarda komisyon kurarlar.

Kongrelerin vazife ve salâhiyetleri :

MADDE 32 — Kongrelerde her türlü memleket mes'eleleri, umumî ve mahallî âmme hizmetleri hakkında görüşmeler yapılır ve kararlar alınır.

Kongreler adını taşıdıkları İdare Kurullarının üst karar mercii ve her bakımdan murakabe organlarıdır. Bu itibarla :

a) Kendi kademeleri İdare Kurullarının mahallî hareket ve faaliyetlerini inceler. Gerek bunlar hakkında ve gerekse gelecek çalışma devresi için seçilecek yeni İdare Kurullarınca yapılması gereken hususlar hakkında lüzum gördükleri direktifleri verir, kararları alırlar.

b) Delegeler tarafından yapılacak teklifleri inceler, yetkisi dahilinde olanları karara bağlar, olmayanları İdare Kurulu vasıtasiyle üst kongre ve kademeye sunarlar.

c) İdare Kurullarının faaliyet raporlarını, hesap vaziyetlerini tetkik ile kabul veya reddederler.

ç) Gelecek çalışma devresine ait, İdare Kurullarınca hazırlanmış bütçeleri aynen veya tâdilen kabul ederler.

d) Kanun ve Tüzük hükümlerine göre üst kongreye gidecek delegeleri seçerler.

e) İlçe Kongreleri, İlçe İdare Kurulu asil ve yedek üyelerini; İl Kongreleri, İl İdare Kurulu, İl Haysiyet Divanı asil ve yedek üyelerini ve Merkez Temsilciler Meclisi adaylarını seçerler.

Kongre usulleri :

MADDE 33 — a) Kongrelerde ilk önce İdare Kurulunun faaliyet raporu okunur. Faaliyet raporu ve İdare Kurulunun hesap vaziyeti hakkında müzakere ve karar verilmeden seçimlere geçilemez. Aksi halde muamele yapılmamış sayılır.

b) Kongre isterse, İdare Kurulunun kesin hesap raporunu ve hesap vaziyetini, seçeceği (Hesapları Tetkik Komisyonuna) tetkik ettirebilir. Komisyonun derhal toplanması, en kısa bir zamanda raporunu Başkanlık Divanına vermesi lâzımdır.

c) Kongrelerde söz hakkı Merkez Temsilciler Meclisi, Genel İdare Kurulu üyeleri ile partili Senatör ve Milletvekilleri üst kademe temsilcileri ve delegelerindir. Başkanlık Divanının teklifi ve Kongrenin kabulü ile diğer şahıslara da söz verilebilir.

ç) Kongrede seçimler gizli oyla yapılır. Kongre isterse İdare Kurulu seçimlerinden başka diğer seçimlerin açık oyla yapılmasını kararlaştırabilir.

d) Gösterilen adaylar kongre salonunda uygun bir yere, herkesin göreceği bir şekilde yazılır.

e) Oy puslalarına asil üye miktarınca isim yazılır. Bu miktardan fazla isim yazılmışsa alttan itibaren fazla isimler nazara alınmaz. Tansif neticesinde en fazla oy alanlar sıra ile asil üyeliklere, diğerleri yine sıra ile yedek üyeliklere seçilmiş olurlar. Asil üye miktarından az isim yazılı oy puslaları mutaberdir, ancak bu miktarın yarısından az isim yazılmış oy puslaları nazara alınmaz. Basılı ve elle yazılmış her türlü oy puslaları veya basılı oy puslalarında tashihat yapılmış olanlar mutaberdir. Oyların tasnifinde eşit oy çıktığı takdirde aralarında kur'a çekilir.

f) Oyların sayılması kongrece kâfi miktarda kur'a ile teşekkül ettirilecek beşer kişilik tasnif komisyonları tarafından alenen ve ara vermeden yapılır. Tasnif komisyonu üyelerinin hepsinin imzası ile yapılacak iki nüsha mazbatadan biri kongre zabtına bağlanır, öteki kongre Başkanının imzasını hâvi bir teskere ile birlikte derhal üst kademe İdare Kuruluna gönderilir.

g) Kongreye müteallik zabıtlar, Kongre Başkanlık Divanınca imzalanır. Bütün zabıt, evrak, mazbata ve raporlar iki nüsha olarak tanzim ve biri kendi İdare Kuruluna, diğeri üst kademe İdare Kuruluna, en kısa bir zamanda gönderilir.

İLÇE VE İL İDARE KURULLARI

İdare Kurullarının teşekkülü ve vazife alacak partililer :

MADDE 34 — İdare Kurulları kendi kademeleri kongreleri tarafından gizli oyla seçilir. İlçe İdare Kurulları dokuz, İl İdare Kurulları onbir asil üyeden teşekkül eder. Bu kurulların asil üye miktarı kadar yedek üyeleri de bulunur.

En az altı aydan beri partiye kayıtlı olmayanlar İdare Kurullarına seçilemezler. Haklarında geçici çıkarma kararı verilmiş olup henüz müddetini doldurmayanlar İdare Kurullarına seçilemez ve bu kurullarda va-

zife alamazlar. Baba, ana ile çocuklar, kardeşler, karı, koca aynı İdare Kurulunda birlikte bulunamazlar. İlçe İdare Kurulları ile İl İdare Kurullarına ancak o İl Seçim Çevresinde devamlı oturanlar seçilebilir.

Idare Kurulu Başkan ve üyeliği hangi kademe olursa olsun başka bir İdare Kurulu Başkan ve üyeliği ile birleşemez.

Senatör ve Milletvekilleri, İl ve daha alt kademelerdeki İdare Kurullarında vazife alamazlar.

Vazife taksimi :

MADDE 35 — İdare Kurulları ilk toplantılarında vazife taksimi yaparlar. Gizli oyla bir başkan, bir ikinci başkan, bir sekreter, bir muhasip seçerler ve derhal eski İdare Kurullarından işi devir alırlar.

BAŞKAN : Kademesinin çevresi içinde partiyi temsil eder. Başkanlığa bağlı teşkilâtı teftiş ve murakabe eder. Yazılan kâğıtları, kademeler arası ve diğer yazışmalarda sekreter üye ile, hesap işlerinde muhasip üye ile birlikte imza eder.

İKİNCİ BAŞKAN : Başkanın yardımcısıdır. Kendisine vereceği işlere bakar. Başkan bulunmadığı zaman onun vazifesini görür.

SEKRETER ÜYE : Kanun, Tüzük ve Yönetmelikler dairesinde lâzım gelen defterleri, İdare Kurulu zabıtlarını tutar. Kararları yazar ve imza ettirir. Dosyaları, her türlü evrakı Başkanla birlikte muhafaza eder. Başkan ve İkinci Başkan bulunmadığı zaman temsil yetkisi sekreter üyenindir.

MUHASİP ÜYE : İdare Kurulunun bilumum hesap işlerine bakar. Kanun, Tüzük ve Yönetmelikler gereğince lüzumlu muhasebe defterlerini tutar. Sarfiyatın Kurul kararına uygun olmasından Başkanla birlikte mes' uldür. Aidatı tahsil eder ve bu hususta gerekli tedbirleri alır. Varidat bulmak imkânlarını Kurula teklif eder. Kongreye sunulacak kesin hesap raporunu bütçe tasarısını hazırlar.

İdare Kurulu karariyle, kademeye ait muhtelif işler, üyeler arasında bölüşülür. Vazifeliler, verilen vazifelerin yapılmasından birinci derecede mes'uldürler.

Kurul toplantıları, müstâfi sayılacak üyeler :

MADDE 36 — İdare Kurulları üye tam sayısının salt çoğunluğu ile en az haftada bir toplanırlar. Aksine karar verilmedikçe Kurul üyelerinden başkası bulunamaz. Kararlarını mevcudun salt çoğunluğu ile verirler. Mazereti olmadığı halde üst üste belirli üç toplantıya gelmeyen üye istifa etmiş sayılır. Ancak bu hükmün tatbik edilebilmesi için İdare Kurulları mûtad toplanma günlerini, saat ve mahallini karar defterinde bütün üyelerin imzası ile tesbit etmeleri mûtad dışındaki toplantılara dâvetin de tarih,

saat ve mahalli yazılarak imza ettirilmesi ve toplantıda bulunanların isimlerinin her zabıtta yazılı olması şarttır. İstifa etmiş sayılan üye üst kademe kuruluna şikâyette bulunabilir. Bu kurulun vereceği karar kat'idir.

Kurulların müddetleri ve münhalleri :

MADDE 37 — İdare Kurullarının müddetleri müteakip kongrelerine kadar devam eder. Bu müddet içinde vefât, istifa veya sair bir sebeple Kuruldan ayrılanların yerine en fazla oy alan yedek üye getirilir.

İdare Kurullarının vazife ve selâhiyetleri :

MADDE 38 — İdare Kurullarının vazifeleri şunlardır :

a) Parti prensiplerini her fırsattan faydalanarak yaymak, halkın partiye karşı sevgisini arttırmak.

b) İlgili Kanun ve Parti Tüzüğü hükümlerini, yönetmelik icablarını, Merkez Temsilciler Meclisi ve Genel İdare Kurulu kararlarını, üst kademelerin vereceği talimatı, kademesi kongresinin kararlarını yerine getirmek; kendine bağlı teşkilâtı idare ve murakabe etmek, kademelerin faaliyetini tanzim etmek.

c) Memleket işleriyle alâkadar olmak, seçimlerde parti namına aday gösterilecekleri kazandırmak için faaliyette bulunmak.

ç) Kendi kongrelerinde görüşülecek işleri hazırlamak. Faaliyet ve kesin hesap raporu ile gelecek faaliyet dönemi bütçe tasarısını kongreye sunmak.

d) Partililer arasındaki geçimsizliği önlemek ve icabında ara bulmak.

e) Partiyi kuvvetlendirmek ve genişletmek ve bu hususta gerekli gördüğü düşünceleri bir üst kademeye bildirmek; parti gelirinin en elverişli şekilde toplanması ve yeni gelir kaynakları bulunması için tedbirler almak.

f) Kendi vazifelerine ait işler hakkında partililerin yardımından faydalanmak. Komisyonlar kurmak ve fikir ve mütalâalarını almak üzere karma toplantılar yapmak.

g) Parti teşkilâtı arasında iş ve vazife bakımından vaki faaliyetlerde acele bir lüzum olmadıkça bir üst kademeden yukarı kademe ile yazışmaya girmeyerek sıraya riayet suretiyle alt ve üst kademe ile nezahet, sevgi dairesinde sözlü ve yazılı münasebette bulunmak ve samimi tesanüdü devam ettirmek.

h) Kendi çevrelerinde partinin durumu ve üye miktarı hakkında her altı ayda bir üst kademeye rapor vermek ve alt kademeden bu raporları istemek ve takip etmektir.

Siyasî faaliyet :

MADDE 39 — İdare Kurulları kendi çevreleri içindeki bütün siyasî faaliyetlerle yakından ilgilenerek, çevrenin içtimaî, iktisadî, sıhhî, bayın-

dırlık vesair işleri hakkında Belediyeler ve İl Genel Meclisleri içindeki parti mensuplarını tenvir ve bunların faaliyet istikâmetini tâyin etmek; bunları, tâlimat dairesinde, grup halinde teşkilâtlandırmak, seçimlerde yapılması icab eden işleri mahallin icablarına göre tâyin, tanzim ve idare etmekle vazifelidirler.

Memnu fiiller :

MADDE 40 — İdare Kurulları ve Başkanları :

a) Genel İdare Kurulunun muvafakatini almadan kendi çevrelerini aşan parti umumî siyaseti hakkında beyanat veremezler. Kendi kademelerine tekabül eden resmî makamlardan yukarı makamlarla muhabere edemezler. Lüzumlu görecekleri ahvalde, bir üst kademe İdare Kuruluna bildirilerek onun vasıtası ile takipte bulunurlar.

b) Bağlı bulundukları üst kademe ile irtibatlarını kesmeğe karar veremezler. Dinletemedikleri şikâyet ve talepleri varsa o kademeye de malûmat vermek suretiyle bir üst kademeye bildirirler.

Memur ve müstahdemler :

MADDE 41 — Parti hizmetleri için lüzumuna göre alınacak memur, kâtip ve hademelerin o işe alınması, işten çıkarılması, tahsisatlarının tâyini ve adttırılması İdare Kurulları kararı ile yapılır.

Teşkilâtın teftiş ve murakabesi; işten el çektirme :

MADDE 42 — Teftiş edilen kurulun hesaplarında yolsuzluk veya durumunda parti menfaatlerinin bâriz ve ağır bir surette ihlâl edildiği görülürse, teftiş edenin teklifi üzerine, İlçe İdare Kurularını bağlı bulundukları İl İdare Kurulları; İlçe ve İl İdare Kurullarını da, Genel İdare Kurulu kısmen veya tamamen işten el çektirebilir. İl İdare Kurullarının işten el çektirme kararlarına karşı ilgililer yedi gün içinde Genel İdare Kuruluna şikâyet ve itiraz edebilirler. Bu şikâyet ve itiraz, Genel İdare Kurulunca kabul edilirse eski hâl avdet eder. Genel İdare Kurulu, İlçe İdare Kurullarının işten el çektirme kararlarını, bağlı bulundukları İl İdare Kurullarının mütalâasını aldıktan sonra verir. Genel İdare Kurulunun İl İdare Kurullarını işten el çektirme kararlarından dolayı ilgililer, yedi gün içinde Merkez Temsilciler Meclisine itiraz ve şikâyette bulunabilirler. Merkez Temsilciler Meclisinin kararı kesindir. İşten el çektirme kararları, üye tam sayısının salt çoğunluğuyla verilir. İşten elçektirmenin teferruatı icabında yönetmelikle düzenlenir.

Köy ve mahallelerde parti işleri :

MADDE 43 — İlçe İdare Kurulları, İlçeye bağlı köy ve mahalle gibi muhtarlık bölgelerinde işlerinin görülmesi için o köy ve mahallede devamlı oturan partilileri vazifelendirebilir.

MERKEZ TEŞKİLÂTI

BÜYÜK KONGRE

Büyük Kongrenin toplanması :

MADDE 44 — Büyük Kongre ikiyılda bir Genel İdare Kurulunun tesbit edeceği yer ve zamanda toplanır. Merkez Temsilciler Meclisi önemli memleket mes'eleleri sebebiyle bu müddeti üye tam sayısının salt çoğunluğu ile bir yıl daha uzatabilir. Toplantı yer ve zamanı kanuni müddeti içinde Hükümete, en az bir ay evvel de teşkilâta bildirilir.

Gerekli hallerde Parti Genel Başkanı veya Merkez Temsilciler Meclisi veya Genel İdare Kurul utarafından veya Büyük Kongre delegelerinin en az beşte birinin yazılı talebiyle Büyük Kongre fevkalâde toplantıya çağrılabilir. Bu hallerde ancak toplantıyı gerektiren mes'eleler konuşulur ve karara bağlanır. Büyük Kongrenin fevkalâde toplantısında seçim yapılamaz.

Büyük Kongrenin kuruluşu :

MADDE 45 — Büyük Kongre,

a) Parti Genel Başkanı,
b) Merkez Temsilciler Meclisi Üyeleri,
c) Parti Genel İdare Kurulu Üyeleri,
ç) Yüksek Haysiyet Divanı Üyeleri,
d) Merkez Haysiyet Divanı Üyeleri,
e) Partili Bakanlar Kurulu Üyeleri,
f) İl İdare Kurulu Başkanları,
g) Merkez Temsilciler Meclisine İl Kongrelerince seçilmiş adaylar,
h) Kongrelerini yapmış olmak kaydıyla kadın ve gençlik kolları Genel Kurulu Başkan ve Üyeleri,
ı) Partili eski Genel Başkanlar,
i) Partili eski Başbakanlar,
j) İl Kongrelerince, en son Milletvekili seçiminde o ilde parti adayları tarafından alınan ve 25 inci madde gereğince tesbit olunan en yüksek oy sayısı üzerinden her beşbin oya kadar bir, müteakip her beşbin oy için bir ve küsurat için de bir delege hesaplanmak suretiyle o il çevresinden seçilecek delegelerden,

teşekkül eder.

Genel İdare Kurulu, her ilin çıkaracağı delege miktarını bu maddenin (j) bendi gereğince tesbit eder. Bu delege sayıları, İl Kongreleri gündeminde ilân olunur.

Büyük Kongre delegelerinin vazife süreleri, kendilerini seçen kongrenin gelecek normal toplantısına kadar devam eder.

Büyük Kongrenin vazife ve selâhiyetleri :

MADDE 46 — Büyük Kongre partinin en yüksek karar organıdır. Devleti, cemiyeti ve partiyi ilgilendiren bütün mevzularla âmme faaliyetleri ve parti politikası hakkında temenni veya bağlayıcı kararlar almak; Kanun ve Parti Tüzüğünün gösterdiği sair hususları karara bağlamak; partinin Tüzük ve Programında değişiklik yapmak; partinin kesin hesabını, bütçesini tetkik ve kabul, Merkez Temsilciler Meclisi ve Genel İdare Kurulunu ibra etmek; Tüzükte belirtilen organları seçmek Büyük Kongrenin selâhiyetlerindendir.

BÜYÜK KONGRE USULLERİ

Büyük Kongrenin gündemi :

MADDE 47 — Büyük Kongrenin gündemi Genel İdare Kurulu tarafından tesbit olunur. Kongre; gündemine ve çalışma usulüne hâkimdir. Fevkalâde kongre gündemi, daveti yapan tarafından tesbit olunur.

Açılış :

MADDE 48 — Büyük Kongrenin toplantı yeter sayısı, delege tam sayısının salt çoğunluğudur. Büyük Kongre, yoklamayı müteakip toplantı nisabı varsa, Parti Genel Başkanı tarafından açılır. Nisab yoksa ertesi güne bırakılır. Ve mevcut delegelerle toplanır.

Başkanlık Divanı :

MADDE 49 — Büyük Kongre gündemindeki mes'eleleri müzakereye başlamadan evvel, aksine karar alınmadığı takdirde açık oyla, bir başkan ve lüzumu kadar ikinci başkan ve kâtip seçer. Bunlar Kongre Divanını teşkil ederler. Kongre Divanı; müzakereleri idare, Kongrenin inzibatını temin, evrakı muhafaza, zabıtları tanzim ile mükelleftir.

Raporun okunması :

MADDE 50 — Kongre Başkanı, ilk olarak Parti Genel Başkanına, Genel İdare Kurulu raporunu okumak üzere söz verir. Rapor, ya bizzat Genel Başkan veyahut Genel İdare Kurulu üyelerinden biri tarafından okunur.

Komisyonlar :

MADDE 51 — Büyük Kongre, aşağıda gösterilen komisyonları teşkil eder. Bundan başka, işlerin mahiyetine göre ayrıca komisyonlar tertip ve teşkil olunabilir.

Bu komisyonlar şunlardır :

a) Temel Mes'eleler Komisyonu,
b) Program Komisyonu,
c) Tüzük Komisyonu,
ç) Hesap ve Bütçe Komisyonu,
d) İstekler Komisyonu,
e) İtiraz ve Şikâyetleri tetkik Komisyonu,

Komisyonların kuruluş şekli :

MADDE 52 — Kongreye iştirak eden İl Başkanları veya İl Delegelerinin vazifelendirdiği bir delegeden müteşekkil heyet toplanarak her komisyon için onbeş aday tesbit eder ve başkanlık divanına bildirir. Komisyon adayları tesbit olunurken ihtisaslar nazara alınarak illerden gelen delegelerle istişare edilir. Komisyon adayları Kongrenin tasvibine sunulur.

Komisyonların çalışma tarzı :

MADDE 53 — Her komisyon, kendine bir başkan, bir ikinci başkan, bir sözcü ve iki kâtip seçer. Bunlar, komisyonların divanını teşkil ederler.

Divan, gündemi tanzim eder. Bununla beraber Komisyon gündemine hâkimdir. Başkan müzakereyi idare ve inzibatı temin eder.

Komisyon toplantı nisabı üye tam sayısının salt çoğunluğudur.

Komisyon kendine havale edilen işlerin icabına göre, tâli ihtisas komisyonları teşkil eder.

Komisyon, her hangi bir mevzuun Büyük Kongrede izah ve müdafaasını üyelerden birine verebilir. Komisyon müzakerelerine her delege iştirak ile mütalâasını bildirebilir. Şu kadar ki, komisyonda üye olmayanlar oy kullanamazlar.

Komisyon mazbataları, Divan tarafından imzalanır. Evrakın muhafazası kâtiplere aittir.

Her Komisyon Başkanı, Divanı teşkil edenlerin isimlerini ve tanzim ettikleri mazbataları evrakı ile birlikte Kongre Divanına verir. Mazbata kongrede müzakere edilerek oylanır, kabulü halinde katiyet kesbeder.

Kongre müzakereleri :

MADDE 54 — Büyük Kongrede müzakereler gündemdeki sıraya göre cereyan eder. Bu sıranın değiştirilmesi veya bir meselenin gündeme alınması Kongrenin kararına bağlıdır.

Müzakereler söz isteği sırasına göre cereyan eder. Başkan, Parti Genel Başkanı ile Genel İdare Kurulu adına Genel İdare Kurulu üyesine ve Komisyon Başkanı ile Sözcülerine, taleplerinde tercihli olarak söz verir.

Söz isteyenlerin, adını, soyadını ve delegesi bulunduğu ili beraber söylemesi lâzımdır.

Partinin Tüzük ve Programında değişiklik yapılmasına dair teklifleri veya Milleti ve Devleti veya kamu faaliyetlerini yahut parti politikasını ilgilendiren konularda karar alınmasına dair teklifleri karara bağlamak için, bunların, Genel Başkan veya Genel İdare Kurulu veya Kongre delegelerinin en az yirmide biri tarafından ileri sürülmüş olması gerekir. Bu teklifler, Büyük Kongrece seçilecek bir komisyonda görüşüldükten sonra, Kongre Komisyon raporunu inceler.

Büyük Kongrede seçim ve karar nisabı :

MADDE 55 — Büyük Kongrede Parti Genel Başkanı ve diğer organların seçimleri gizli oyla yapılır. Kanunlarda ve Tüzükte aksine bir hüküm olmadığı takdirde seçimlerde ve kararlarda izafi çoğunlukla yetinilir.

Oyların kullanılması ve tasnifi :

MADDE 56 — Büyük Kongre seçimlerinde; delegeler, kur'a ile belirtilecek ilden başlamak üzere, dâvet sırasına göre, bizzat kendileri oylarını kullanırlar.

Oyların tasnifi için her ilden birer delege seçilmek suretiyle yeter sayıda tasnif komisyonları kurulur. Tasnif alenen ve ara verilmeden yapılır. Oy puslalarına asil üye miktarınca isim yazılır. Bu miktardan fazla isim yazılmışsa alttan itibaren fazla isimler nazara alınmaz. Asil üye miktarından az isim yazılı oy puslaları muteberdir. Ancak bu miktarın yarısından az isim yazılmış oy puslaları nazara alınmaz. Basılı veya elle yazılmış her türlü oy puslaları veya basılı oy puslalarında tashihat yapılmış olanlarla elle yazılmış olup tashihat yapılan oy puslaları muteberdir. Tasnif neticesinde en fazla oy alanlar sıra ile asil üyeliklere, diğerleri yine sıra ile yedek üyeliklere seçilmiş olurlar. Oyların tasnifinde eşit oy çıktığı takdirde aralarında kur'a çekilir.

Kongre zabıtları :

MADDE 57 — Kongrenin sonunda kongreye müteallik bütün evrak ve zabıtlar, Kongre Başkanı tarafından, Parti Genel Başkanına, dizi puslası ile teslim edilir.

MERKEZ TEMSİLCİLER MECLİSİ

Merkez Temsilciler Meclisi ve Kuruluşu :

MADDE 58 — Büyük Kongreden sonra partinin en yüksek karar organı, Merkez Temsilciler Meclisi'dir.

Merkez Temsilciler Meclisi :

a) Parti Genel Başkanı,
b) Parti Genel İdare Kurulu Üyeleri,
c) Partili eski Genel Başkanlar,
ç) Partili eski Başbakanlar,
d) Onbeş partili Senatör ve Milletvekili,
e) Otuz İl Temsilcisi,
f) Kongrelerini yapmış olduğu takdirde Kadın ve Gençlik Kolu Genel Başkanlarından,

teşekkül eder.

Onbeş partili Senatör ve Milletvekili üye ve yedekleri, Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi münferit parti grupları tarafından ,bu grupların kuvvetleri oranında seçilir. Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi gruplarınca seçilen üyelerin süreleri, Senatör ve Milletvekilliği sıfatları mevcut olduğu takdirde, diğer üyelerin süreleri kadardır.

Partili Senatör ve Milletvekili bulunmadığı takdirde mevcutla yetinilir. Bir parti grubunun adedi kâfi gelmezse, eksiklik diğer grupca tamamlanır.

Otuz İl temsilcisi üye ve yedekleri, her İl kongresince seçilmiş birer aday arasında Büyük Kongre tarafından seçilir.

Merkez Temsilciler Meclisinin vazife ve selâhiyetleri :

MADDE 59 — Merkez Temsilciler Meclisinin vazifeleri şunlardır :

a) Partinin umumî politikasını, Büyük Kongrenin direktif ve temayülünü uygun olarak tâyin ve icaplarına göre tâdil ve tesbit etmek;

b) Kanunlara, Tüzük hükümlerine göre yapılması gereken ve ilgili organlar tarafından hazırlanan Meclis gruplarına ait iç yönetmelikler dışındaki yönetmelikleri tetkik ve tasdik etmek;

c) Genel Başkan Yardımcılarını seçmek;

ç) Genel Başkanlık Divanınca hazırlanmış olan Merkez Temsilciler Meclisi faaliyet raporunu tetkik ve tasdik edip Büyük Kongreye sevketmek;

d) Kanunlarla ve parti tüzüğüyle verilen diğer vazifeleri yapmak.

Merkez Temsilciler Meclisinin toplantıları :

MADDE 60 — Merkez Temsilciler Meclisi, en az üç ayda bir parti Genel Merkezinde veya toplantıya çağıranlar tarafından tâyin edilmek şartiyle başka bir İl Merkezinde toplanır. Parti Genel Başkanının veya Genel İdare Kurulunun yahut kendi üyelerinin üçte birinin yazılı isteği üzerine fevkalâde olarak da toplanabilir.

Merkez Temsilciler Meclisi üye tam sayısının salt çoğunluğuyla toplanır ve kararlarını mevcudun çoğunluğuyla alır. Toplantıları Genel Başkan veya Genel Başkan yardımcıları idare eder.

GENEL İDARE KURULU

Kuruluşu ve çalışma usulü :

MADDE 61 — Genel İdare Kurulu, Parti Genel Başkanı ve Büyük Kongre tarafından seçilen 24 asil üyeden teşekkül eder. Asil üye miktarı kadar yedek üye de bulunur. Genel İdare Kurulunun vazifesi, müteakip Büyük Konreye kadar devam eder. Bu müddet içinde, vefat, istifa ve sair sebeplerle kuruldan ayrılanların yerine en fazla oy alan yedek üyeler sıra ile getirilir.

Genel İdare Kurulu, Genel Başkanın riyasetinde üye tam sayısının salt çoğunluğuyla toplanır. Acele hallerde toplantı nisabı aranmaz ve eksik üye ile de toplanılabilir. Ancak her toplantıda kararlar, en az dokuz üyenin oy birliği ile alınır. Eşit oylarda Başkanın bulunduğu taraf üstün tutulur.

Genel İdare Kurulu en az ayda bir toplanmaya mecburdur. Mutad toplantıların dışında üyelere tebligat yapmak şarttır. Mazeretsiz olarak üst üste belirli üç toplantıya gelmiyen üye istifa etmiş sayılır.

Genel İdare Kurulunun vazife ve selâhiyetleri :

MADDE 62 — Genel İdare Kurulu partinin en yüksek icra organı olup vazifeleri şunlardır :

a) Parti program ve tüzüğü hükümlerini, Büyük Kongre ve Merkez Temsilciler Meclisi kararlarını uygulamak ve bunlara göre partinin bütün teşkilâtını idare etmek,

b) Lüzumlu görülen yerlerde teşkilât kurmak, yardımcı organları teşkil etmek, kurulan teşkilâtı ve yardımcı organları genişliğine ve derinliğine geliştirmeye çalışmak,

c) Parti proğram ve tüzüğünün tatbiki; mesai şeklinin tanzimi, İhtisas Komisyonları ve büroları teşkili ile sair lüzumlu gördüğü hususlar hakkında yönetmelikler hazırlamak ve bunları Merkez Temsilciler Meclisinin tasdikine sunmak,

ç) Parti prensiplerini yaymak için bütün neşir ve telkin vasıtalarından faydalanmağa çalışmak,

d) Partinin umumî falaiyet ve siyaseti hakkında teşkilâtı tenvir etmek ve yapılması gereken işler hususunda direktif ve talimat vermek; teşkilât kademelerinden intikal eden mevzularda karar vermek ve gerekli gördüğü malûmatı istemek;

e) Büyük Kongreye sunulacak blânçoyu, kat'i hesap raporunu, bütçeyi, umumî faaliyet raporunu hazırlamak;

f) Merkez Temsilciler Meclisine sunulacak raporları tanzim etmek,

g) Partinin görüşünü ve ele aldığı mes'eleleri parti teşkilâtı ile Meclis gruplarına ve müşterek gruba aksettirmek, takip ve intac etmek ve lüzumu halinde pari grup idare heyetleri ile müşterek toplantı yapmak,

h) Parti gelirini artırmağa çalışmak ve bunun için gerekli tedbir ve kararları almak,

ı) Bilumum seçimlere ait seçim mekânızmasını tanzim etmek;

i) Tatbikatta ve yeni vaziyetler karşısında lüzumlu kararlar almak, Kanunlar ve Tüzüğün verdiği bütün vazifeleri yerine getirmek.

GENEL BAŞKANLIK DİVANI

Kuruluşu ve çalışması :

MADDE 63 — Parti Genel Başkanlık Divanı, Parti Genel Başkanı, Genel Başkan yardımcıları, Genel Sekreter, Genel Muhasip, Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi Parti Grup Başkanlarından teşekkül eder. Genel Başkanlık Divanı, aynı zamanda Merkez Temsilciler Meclisinin de Başkanlık Divanı vazifesini ifa eder.

Genel Başkanlık Divanı en az haftada bir defa toplanır. Kararlar çoğunlukla ve en az dört üyenin oy birliğiyle alınır.

Vazife ve selâhiyetleri :

MADDE 64 — Genel Başkanlık Divanının vazifeleri şunlardır :

a) Teşkilâtla daimî irtibatı sağlamak, partinin organları arasında çalışmayı ahenkleştirmek,

b) Genel İdare Kurulunun kararlarının tatbikinden doğan mes'eleleri mütalâa etmek ve karara bağlamak,

c) Parti adına yapılacak mühim beyanların esaslarını gözden geçirmek, beyannamelere nihaî şeklini verip yayınlamak; Merkez Temsilciler Meclisi ile Genel İdare Kurulunun yayınlanmasına karar verdiği ve esaslarını hazırlayıp yazılmasını havale ettiği beyannameleri kaleme almak,

ç) Türkiye Büyük Millet Meclisi Parti Gruplarının ve grup idare kurullarının müşterek veya münferit toplantılarına katılmak ve lüzumlu gördüğü hallerde bunları toplantıya çağırmak,

d) Merkez Temsilciler Meclisi ve Genel İdare Kurulunun gündemini hazırlamak,

e) Parti personelini Genel İdare Kuruluna inha etmek.

PARTİ GENEL BAŞKANI

Seçimi :

MADDE 65 — Parti Genel Başkanı, Büyük Kongrece, müteakip Büyük Kongreye kadar vazife görmek üzere seçilir.

Genel Başkan seçimi gizli oyla yapılır. Mevcudun salt çoğunluzunun oyunu alamıyanlar seçilmemiş sayılırlar. İlk turda bu nisap temin edilemez ise, en çok oy alan iki aday arasında ikinci tur yapılır. İkinci turda nisap aranmaz, en çok oy alan seçilmiş olur. Müddetin sonunda tekrar seçilebilir.

Genel Başkanlığın inhilâli halinde Merkez Temsilciler Meclisi azamî onbeş gün zarfında toplanarak ilk Büyük Kongreye kadar vazife görmek üzere bir Genel Başkan Vekili seçer. Bu seçime kadar Genel Başkanlık işlerini, teşkilât işlerine bakan Genel Başkan yardımcısı yürütür.

Parti Genel Başkanının vazife ve selâhiyetleri :

MADDE 66 — Parti Genel Başkanı :

a) Haysiyet Divanları hariç, bütün parti teşkilâtının tabii başkanıdır. Bulunmadığı takdirde bu vazifeyi sırasiyle Genel Başkan Yardımcıları görürler.

b) Bu sıfatla Partiyi Genel İdare Kurulu adına temsil eder. Temsil selâhiyetini mer'i kanunlar, Parti Tüzüğü ve Genel İdare Kurulunun vazettiği esaslar dahilinde ifa eder.

c) Genel İdare Kuruluna Merkez Temsilciler Meclisine ve Büyük Kongreye karşı şahsen mes'uldür.

ç) Merkez Temsilciler Meclisi ve Genel İdare Kurulu ile partinin Türkiye Büyük Millet Meclisindeki gruplar ve onların İdare Kurulları arasındaki ahengi ve iş birliğini sağlar ve bu organların birleşik toplantılarına da Başkanlık eder.

d) Vazife ve selâhiyetlerini şahsen kimseye devredemez. Geçici bir müddet için böyle yapılmasına zaruret hasıl olursa, hal şeklini Genel İdare Kurulu tesbit ve ilk toplanacak Merkez Temsilciler Meclisine arz eder. Merkez Temsilciler Meclisinin kararı Büyük Kongreye kadar sürer.

e) Hiç bir dernekde faal ve idarî vazife alamaz.

GENEL BAŞKAN YARDIMCILARI

Seçimi ve vazifeleri :

MADDE 67 — Partinin üç Genel Başkan Yardımcısı vardır. Bunları, Merkez Temsilciler Meclisi, Büyük Kongreyi müteakip yaptığı ilk toplantıda, Genel İdare Kurulu üyeleri arasından vazifelerini belli etmek suretiyle gizli oyla seçer.

Genel Başkan Yardımcılarından biri teşkilât işlerine, biri propaganda ve istihbârat işlerine, biri de seçim işlerine bakar. Parti Genel Başkanının bulunmadığı zaman, onun vazifesini teşkilât işlerine bakan Genel Başkan Yardımcısı, onun bulunmadığı zamanda propaganda ve istihbarat işlerine bakan Genel Başkan Yardımcısı, onun bulunmadığı zaman da ise seçim işlerine bakan Genel Başkan Yardımcısı görür ve partiyi o temsil eder.

Her Genel Başkan Yardımcısına Genel İdare Kurulu üyeleri arasından kendisinin tayin ettiği iki şahıs yardım eder. Genel Başkan Yardımcıları bulunmadığı takdirde bu şahıslardan birer kişi Başkanlık Divanına iştirak eder ve bu suretle Genel Başkan Yardımcıları Başkanlık Divanında temsil olunur.

Genel Başkan Yardımcılarına işlerinde yardım eden Genel İdare Kurulu üyelerine sırasiyle Teşkilât Başkanı, Propaganda ve İstihbarat Başkanı, Seçim Başkanı Yardımcıları ismi verilir.

Genel İdare Kurulunda vazife *taksimi* :

MADDE 68 — Genel İdare Kurulu, Büyük Kongreyi müteakip yaptığı ilk toplantıda, kendi üyeleri arasından gizli oyla; bir Genel Sekreter, bir Genel Muhasip seçer. Gerektiği zaman diğer üyeler arasında iş bölümü yapar.

Genel Sekreter :

MADDE 69 — Partinin muhaberatını Genel Sekreter idare eder.

Merkez Temsilciler Meclisi ve Genel İdare Kurulunun toplantılarını tanzim, müzakeratını tesbit, alınan kararları karar defterine işlemek ve icrasını takip etmek Genel Sekreterin vazifelerindendir.

Parti Teşkilâtındaki personelin zat işlerini tedvir ve kontrol ve parti binalarının ve vasıtalarının bakımına ve yerinde kullanılmasına nezaret etmek, her türlü evrak ve defterleri muhafaza etmekle mükelleftir.

Genel Sekreter; Genel İdare Kurulu üyeleri arasından iki şahsı yardımcı olarak seçer. Genel Sekreterin bulunmadığı zamanlarda bu yardımcılardan birisi Başkanlık Divanına iştirak eder.

Genel Muhasip :

MADDE 70 - Parti Merkez Teşkilâtının malî işlerini Genel Muhasip yürütür. İller teşkilâtının malî işlerini murakabe etmek, partinin malî işlerine ait muamele ve muhaberesinde Parti Genel Başkanı veya Genel Başkan Yardımcıları ile birlikte imza koymak zorunda olup partinin malî ve muhasebe işlerinden mesuldür.

Üçüncü Bölüm

DİSİPLİN İŞLERİ

Parti Haysiyet Divanları :

MADDE 71 — Aşağıdaki maddelerde yazılı hareketlerde bulunan parti mensupları hakkında tahkikat yapmak, disiplin kararı vermek, Parti Tüzüğü ile verilmiş sair vazifeleri görmek için İllerde ve Merkezde Parti Haysiyet Divanları kurulur.

İl Haysiyet Divanının kuruluşu, vazife ve selâhiyetleri :

MADDE 72 — İl Haysiyet Divanı, İl kongrelerince seçilen yedi asil üyeden teşekkül eder. Bu Divanların asil üye miktarı kadar yedek üyeleri de bulunur. İl Haysiyet Divanları Vilâyet çevresi içinde ikamet eden bütün partililer hakkında birinci derecede disiplin takibatı yapmağa selâhiyetli organlardır. Ayrıca kendilerine havale edilen diğer disiplin işlerine ve Tüzük'te belirtilen sair işlere de bakarlar. Mahalle ve köylerde yapılan delege tesbitlerini, İlçe kongrelerine mütedair her türlü şikâyet ve itirazları 30 uncu madde gereğince karara bağlarlar.

Merkez Haysiyet Divanının kuruluşu, vazife ve selâhiyetleri :

MADDE 73 — Merkez Haysiyet Divanı, Büyük Kongrece seçilen dokuz asil üyeden teşekkül eder. Bu divanın asil üye miktarı kadar yedek üyesi de bulunur.

Merkez Haysiyet Divanı, İl Haysiyet Divanlarınca verilen ve itirazyolu ile gelen disiplin kararlarını tasdik, tâdil veya kaldırmak suretiyle kat'i olarak neticelendirir. Kararların aleyhte tâdili için ilgilinin sözlü veya yazılı müdafaası alınmak şarttır.

Merkez Haysiyet Divanı, tetkikatını evrak üzerinde yapar. Ancak lüzum gördüğü hallerde ilgiliyi dinler. Ayrıca mahallinde de tahkikat yaptırabilir.

İl İdare Kurulları ile İl Haysiyet Divanları üyeleri ve İl Merkezindeki Belediye Başkanları hakkında birinci derecede karar vermeğe Merkez Haysiyet Divanı selâhiyetlidir. Bu kararlara karşı Yüksek Haysiyet Divanına

itiraz olunabilir. Şu kadar ki, Merkez Haysiyet Divanı aksine karar vermedikçe, itiraz kararın infazını durduramaz.

Merkez Haysiyet Divanı, İller Haysiyet Divanlarının inhilâl etmesi veya mahallince mucip sebebe dayanılarak lüzum gösterilmesi hallerinde disiplin takibatının diğer bir İl Haysiyet Divanına nakline, Genel İdare Kurulunun talebi ile karar verebilir.

İl Kongrelerine ait her türlü şikâyet ve itirazları 30 uncu madde gereğince karara bağlar.

Yüksek Haysiyet Divanının kuruluşu, vazife ve selâhiyetleri :

MADDE 74 — Yüksek Haysiyet Divanı, Büyük Kongrece seçilen onbir asil üyeden teşekkül eder. Bu divanın asil üye miktarı kadar yedek üyesi de bulunur.

Yüksek Haysiyet Divanı :

a) Merkez Haysiyet Divanı tarafından birinci derecede verilen kararları itiraz üzerine tetkik ile kat'i olarak karara bağlar.

b) Genel Başkan, Merkez Temsilciler Meclisi, Genel İdare Kurulu üyeleri, Yüksek ve Merkez Haysiyet Divanı üyeleri hakkında Büyük Kongrede itiraz edilebilmek üzere birinci derecede her türlü disiplin kararları verebilir.

c) Genel İdare Kurulu'nun talebi ile Program ve Tüzüğü tefsir eder. Tefsir yoluyla boşluklar doldurulur. Yönetmeliklerin Parti Tüzüğüne aykırı olup olmadığını tetkik eder ve karara bağlar.

Müşterek Divanın kuruluşu, vazife ve selâhiyetleri :

MADDE 75 — Müşterek Divan, Merkez Haysiyet Divanı ile Türkiye Büyük Millet Meclisi Müşterek Grup Haysiyet Divanının birleşmesinden teşekkül eder. Merkez Haysiyet Divanının Başkanı, İkinci Başkanı ve Sekreteri, bu divanda da aynı vazifeyi görürler.

Partili Senatör ve Milletvekillerinin partiden geçici ve daimî çıkarılmalarını gerektiren fiillerden dolayı yetkili disiplin organı müşterek divandır. Bu Divanın kararlarına karşı Yüksek Haysiyet Divanına itiraz olunabilir. Yüksek Haysiyet Divanının kararları kesindir.

Diğer Divanlara ait çalışma usulleri müşterek Divan için de caridir.

Haysiyet Divanlarına ait müşterek hükümler :

MADDE 76 — İl Haysiyet Divanları asil üyeleri, İl Kongrelerini müteakip, Merkez Haysiyet Divanı ve Yüksek Haysiyet Divanı asil üyeleri de Büyük Kongreyi müteakip toplanıp, kendi aralarından gizli oyla bir Başkan, bir İkinci Başkan ve bir Sekreter seçerler.

Haysiyet Divanlarının vazife müddetleri müteakip kongreye kadardır. Haysiyet Divanlarında inhilâl vukuunda en çok oy alan yedek üyeler sırasiyle davet olunarak Divan tamamlanır.

Parti organlarındaki faal hiç bir vazife Haysiyet Divan üyeliği ile birleşemez.

Haysiyet Divanları üye tam sayısının salt çoğunluğu ile toplanır ve mevcudun salt çoğunluğu ile karar verir. Oylarda eşitlik haline Başkanın bulunduğu tarafın oyu neticeyi tâyin eder.

34 üncü maddenin birinci fıkrası hariç diğer hükümleri, Haysiyet Divanları için de tatbik olunur.

Disiplin cezaları :

MADDE 77 — Disiplin cezaları şunlardır :

a) İhtar,
b) Tevbih,
c) Bir yıla kadar partiden geçici çıkarma,
ç) Partiden daimî çıkarma.

Geçici çıkarma cezaları muayyen bir zaman için tatbik edilir ve bu zamanın sonunda ortadan kalkar. Partinin Türkiye Büyük Millet Meclisi Grubundan veya bir teşrii meclisteki grupundan geçici olarak çıkarma hakkında verilen cezalar, o üyenin ceza müddetince gruplardan her hangi birisinin çalışmalarına katılmamasını gerektirir. Geçici çıkarma cezasına uğrayan parti üyesi, faaliyetine katılamıyacağı parti organlarına hiç bir teklif yapamaz ve bu organlardan talepde bulunamaz. Ancak, bu hüküm, geçici çıkarma cezasına uğrayanın, parti Tüzüğüne programına partinin diğer mevzuatına ve organlarının kararlarına uyması mecburiyetini ortadan kaldırmaz. Geçici çıkarma cezasına uğrayanlara parti içinde hiçbir vazife verilemez.

Disiplin cezasını gerektiren haller :

MADDE 78 — Disiplin cezasını gerektiren haller şunlardır :

a) Parti programına, Tüzük ve tefsirlerine yönetmelik hükümlerine, Parti Merkez Temsilciler Meclisi ve Genel İdare Kurulu ve diğer organlar tarafından verilen kararlara aykırı hareketlerde bulunmak;

b) Yukardaki fıkrada yazılı esaslara uymayan neşriyatı yapmak veya bu yoldaki neşriyatı tahrik etmek;

c) Her türlü seçimlerde parti kararı olmadan müstakilen adaylığını koymak, diğer partilere ve bağımsızlara oy vermek veya onlar lehine propaganda yapmak veya parti namına tesbit ve ilân edilen adaylar aleyhinde açık veya gizli olarak çalışmak; oy pusulalarında tahrifat yapmak;

ç) Partiyi şahsî menfaatlerine alet etmek ve bu maksatla parti nüfusunu istismara tevessül etmek, parti içinde tesanüdü ve teşkilât kademelerinin âhenk ve faaliyetlerini bozacak hareketlerde bulunmak; parti içinde şahsiyât ile uğraşmayı itiyat edinmek;

d) Toplantılardaki konuşma ve kararları, hangi yerde olursa olsun söylemek veya açığa vurmak; partice kendisine vazife ve selâhiyet verilmediği halde kendisini vazifeli ve selâhiyetli göstermek; meşru mazereti olmadığı halde oy hakkını kullanmamak;

e) Umumiyetle siyasî hayatta parti bakımından nezaket ve sevgiyi, tesanüt ve itimadı bozacak ve partinin birliğini tehdit edecek harektelerde bulunmak;

f) Kongrelerde, aday yoklamalarında menfaat ve para mukabilinde oylara tesir veya buna teşebbüs etmek, yahut bu hallerde menfaat sağlamak ve para almak.

Yukardaki fıkralarda yazılı hususlardan dolayı bu hareketlere ıttıladan itibaren altı ay ve her halde hâdiseden itibaren bir sene geçtikden sonra takibat yapılamaz.

Disiplin cezası talebi :

MADDE 79 — Bir partili hakkında disiplin takibatı açmak selâhiyeti, sevk edilmesini icabeden Haysiyet Divanına göre İl İdare Kurulları ve Genel İdare Kurulları, - Partili Meclis Gruplarına dahil Senatör ve Milletvekillerinin gruplara taalluk eden fiil ve hareketlerinden dolayı - Parti müşterek ve Münferit Grup İdare Heyetlerine aittir.

Haysiyet Divanlarına sevk kararları, sevke selâhiyetli organların üye tam sayısının salt çoğunluğunun oyu ile verilir.

Takibata karar verilmeden evvel, bu kurullarca tahkikata lüzum görülmüşse gerek kendi üyelerini gerek alt kademelerdeki diğer kurulu veya üyesini bu hususta vazifelendirebilirler.

Aleyhine müracaat edilen partili ile bunu ihbar veya bundan şikâyet edenler mensupoldukları kurullarda bu işin müzakeresine iştirak edemezler. Bunların iştirâk edememesi müzakere nisabının hasıl olmasına mâni olduğu takdirde eksikler yedeklerden ikmâl edilir. Yine mümkün olmazsa en yakın İl İdare Kuruluna tevdi olunur.

Muhtelif kademelerdeki İdare Kurulları münhasıran kendi faaliyet ve iştigal mevzularına dahil olan ve başka kurullarda veya illerde vazifeli partililerin faaliyetlerine taalluk etmiyen hususlarda, gerek doğrudan doğruya, gerek mensuplarının şikâyeti üzerine disiplin takibatı yapılmasını istedikleri takdirde sevki icabeden Haysiyet Divanına göre, İl İdare Kuruluna veya Genel İdare Kuruluna müracaat ederler. Bu müracaatlar kademelere riayet ve delilleri şikâyete bağlamak suretiyle yapılır. Her kademe kurulu bu hususdaki mütelâasını isterse bu evraka ilâve edebilir.

Haysiyet Divanlarına intikal eden hususların birinci derece tetkik şekli :

MADDE 80 — Birinci derece tetkikatta bulunan Haysiyet Divanları, aleyhine disiplin takibatı istenen kimsenin müdafaasını aldıktan sonra, işi müzakere eder ve karara bağlarlar. Gerekirse alâkalıları da çağırır ve dinlerler.

Haklarında takibat yapılan şahıslar, kendilerine isnad olunan fiil bildirilerek yazılı müdafaa yapmağa dâvet olunurlar. Haysiyet Divanınca tesbit olunan müddet içinde müdafaasını yapmadığı takdirde mevcut delillere göre karar verilir. Müdafaa için verilecek müddet bir haftadan az olamaz.

Haysiyet Divanı Kararları alâkalıya ve takibata karar veren kurula yazı ile tebliğ olunur.

Haysiyet Divanları, ceza talebine esas teşkil eden fiil ve hareketin hakikatte vukuu bulup bulmadığı hususunda karar verirken, iddia ve müdafaa ve delilleri kıymetlendirirken takdir hakkına sahiptirler.

Haysiyet Divanlarınca verilen kararlara karşı itiraz :

MADDE 81 — Haysiyet Divanlarınca verilen kararlara karşı itirazlar şöyle yapılır :

a) Haysiyet Divanlarınca birinci derecede verilecek kararlara karşı tebliğ tarihinden itibaren onbeş gün içinde gerek hakkında hüküm verilen ilgililer ve gerekse takibat talep eden kurullar itiraz edebilir.

b) İl Haysiyet Divanı kararlarına karşı olan itirazlar ilgililer tarafından Merkez Haysiyet Diavnına gönderilmek üzere İl İdare Kuruluna verilir. İl İdare Kurulu kendi cevabıyla birlikte bunu Merkez Haysiyet Divanına gönderir. İtiraz eden İl İdare Kurulu ise bunun bir suretini ilgiliye tebliğ ederek yedi gün içinde cevap vermesini bildirir. Cevap verilmemiş ise bu husus işaret edilerek Merkez Haysiyet Divanına gönderilir.

c) Yüksek Haysiyet Divanı birinci derecedeki kararlarına karşı itiraz vukuunda, Büyük Kongre, bu itirazları, itiraz ve şikâyetleri tetkik komisyonuna havale eder. Komisyonun tanzim ettiği ve Büyük Kongreye sunduğu rapor umumi heyetde okunarak müzakere edilmeksizin kabul veya red şeklinde oya arz edilir.

ç) Haysiyet Divanlarının itiraz üzerine verecekleri kararlar kesindir. Ancak Yüksek Haysiyet Divanı ve Merkez Haysiyet Divanı tastiki ile kesinleşen çıkarma kararlarını, bir defaya mahsus olmak üzere bir kere daha tetkik edilmesini, Genel İdare Kurulu aynı Haysiyet Divanından talep edebilir.

d) Büyük Kongre ve bütün kademe kongreleri, Haysiyet Divanlarına sevk selâhiyetine sahip bulunan parti kurullarının kararları ile Haysiyet Divanlarınca verilen kararlar hakkında müzakere yapamaz ve bu mevzularda karar alamaz. Ancak, 74 üncü maddenin (b) ve bu maddenin (c) fıkrası, Büyük Kongre için istisnadır.

Disiplin mevzuunda tedbir kararı :

MADDE 82 — Partiden geçici çıkarma ve partiden daimî çıkarmayı icabettiren hallerde, disiplin cezası verilmesi için sevk kararı almağa selâhiyetli olan kurullar, tedbir mahiyetinde olmak üzere, suçlu görülen üyeyi parti içindeki vazifelerinden derhal uzaklaştırabilirler.

Partiden daimî çıkarma kararının infazı parti kayıtlarından isminin silinmesi demektir. Kesinleşen partiden daimî çıkarma kararı bütün teşkilâta bildirilir.

Dördüncü Bölüm

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ ADALET PARTİSİ GRUPLARI

Münferit ve Müşterek Gruplar :

MADDE 83 — Parti Program ve prensiplerini tahakkuk ettirmekle mükellef bulunan partili Senatörler "Cumhuriyet Senatosu Adalet Partisi Grubu"nu; Milletvekilleri ise "Millet Meclisi Adalet Partisi Grubu"nu teşkil ederler. Her iki grubun birlikte toplanmasından "Türkiye Büyük Millet Meclisi Adalet Partisi Grubu" meydana gelir.

Grup iç yönetmeliği :

MADDE 84 — Cumhuriyet Senatosu Adalet Partisi Grubu ile Millet Meclisi Adalet Partisi Grubu ve T. B. M. M. Adalet Partisi Grubu üye tam sayısının salt çoğunluğu ile ayrı ayrı toplanır ve Parti Tüzüğünde gösterilen haller dışında çalışma usullerini kendilerince hazırlanacak bir iç yönetmelikle tesbit ederler.

Grup Başkam ve Başkan Vekilleri, Grup İdare Kurulları :

MADDE 85 — Parti Genel Başkanı, Senatör veya Milletvekili ise Parti Gruplarınında tabiî Başkanıdır.

Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi Parti Gruplarının herbiri kendi aralarından bir Başkan, iki Başkan vekili ve oniki üyeden mürekkep birer idare kurulu seçerler. Yalnız Grup Başkanları üye tam sayısının salt çoğunluğuyla seçilirler. Birinci ve ikinci turda salt çoğunluk sağlanamazsa mevcudun salt çoğunluğuyla yetinilir.

Genel İdare Kurulu üyeleri, Grup İdare Kurullarında vazife alamazlar.

Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi Parti Grup Başkanları, Genel İdare Kurulunun ve Parti Başkanlık Divanının tabii üyeleridir. Grup Başkanlarının bulunmadıkları zamanlarda bu vazifeyi Grup Başkan vekillerinden birisi yapar.

Müşterek Grup Haysiyet Divanı :

MADDE 86 — Cumhuriyet Senatosu Parti Grubunca seçilmiş beş Senatör ve Millet Meclisi Parti Grubunca seçilmiş beş Milletvekilinden müteşekkil bir müşterek grup Haysiyet Divanı kurulur.

Müşterek Grup Haysiyet Divanı kendi aralarından bir Başkanvekili ve birde sekreter seçer. Toplantı nisabı yedi kişidir. Kararlar mevcudun salt çoğunluğuyla verilir. Müsavat halinde başkanlık eden üyenin oyu neticeyi tâyin eder.

Müşterek Grup Haysiyeti Divanı, Merkez Haysiyet Divanıyla birlikte Parti Tüzüğünde gösterilen vazifeleri görmek üzere müşterek Divanı meydana getirirler.

Disipline aykırı haller ve disiplin cezaları :

MADDE 87 — Parti Tüzüğünde belirtilenlerin dışında partili Senatör ve Milletvekilleri için Disiplin takibatını icabettiren fiil ve haller, disiplin takibatı talebinin şekli ve disiplin cezaları, bunlara itiraz yolları Grup iç Yönetmeliği ile tâyin ve tesbit olunur.

Riayet edilmesi gereken haller :

MADDE 88 — Partili Senatör ve Milletvekilleri selâhiyetli organların bağlayıcı kararlarına aykırı hareket edemez ve oy kullanamazlar. Katılmaya selâhiyetli oldukları toplantıların müzakerelerinde bulunmamak, kararlardan haberdar olmamak veya müzakerelerde aksi mütalâada bulunmuş olmak mazeret teşkil etmez.

Beşinci Bölüm

MAHALLİ MECLİS GRUPLARI

Belediye ve İl Genel Meclisi Grupları :

MADDE 89 — Adalet Partisinin temsil ettiği her İl Merkezinde bir (Adalet Partisi İl Genel Meclisi Grubu) ile (Adalet Partisi Belediye Meclisi Grubu) ve Belediye Meclisi bulunan yerlerde bir (Adalet Partisi Belediye Meclisi Grubu) kurulur.

Grup İdare Kurulları üye adedi :

MADDE 90 — İl Genel Meclisleri ile Belediye Meclislerinde kurulacak olan bu parti gruplarının İdare Kurulları, meclislerin üye sayısı onbeşi mütecaviz ise beş, değilse üç üyeden teşekkül eder.

Grup İdare Kurulları Meclislerin Partili üyeleri tarafından gizli oyla seçilir.

Vazife Taksimi :

MADDE 91 — Grup İdare Kurulları kendi aralarından bir Başkan, bir de Sekreter seçerler. Grup İdare Kurulunun bir karar defteri bulunur. Bu deftere İdare Kurullarınca ve gruplarında verilen kararlar yazılır.

Grup İdare Kurullarının vazife ve selâhiyetleri :

MADDE 92 — Grup İdare Kurulunun vazifesi, mensup olduğu meclisdeki üyeler arasında tesanüdü temin ve meclislerin faaliyetini tanzim etmek; Meclis Gündemindeki mes'eleleri takip ederek bunlar hakkında daha evvelden bir karar alınması icab edenler varsa, bunları parti mensubu üyeleriyle müzakere ederek bir karara bağlamaktır.

Üyelerin mükellefiyeti :

MADDE 93 — Meclislerin Partili üyeleri, Grup kararları hilâfına hareket edemez ve oy veremezler. Müzakerelerde bulunmamak, kararlardan haberdar olmamak veya müzakerelerde aksi mütalâada bulunmuş olmak mazeret teşkil etmez. Grup kararları hilâfına hareket disiplin cezasını icabettirir.

Çalışma süresi ve mahallin en yüksek Parti İdare Kurulu Başkanının durumu :

MADDE 94 — Meclislerin her toplanma devresi başında, yeniden Grup İdare Kurulu seçimi yapılır. Mahallin en yüksek Parti İdare Kurulları Başkanları Grup İdare Kurullarının tabii başkanıdır. Bu sıfatla Grubu toplantıya çağırırlar ve müzakereye iştirak ederek oy kullanırlar. Meclislerde herhangi bir mesele hakkında grup namına söz söylemek icabederse sözcü tâyin etmek Grup İdare Kuruluna aittir.

Parti Merkez İlçe İdare Kurulu Başkanları İl Belediye Mcelisi Gruplarında üye olarak bulunurlar ve müzakerelere iştirak ile oy kullanırlar.

Altıncı Bölüm

YARDIMCI TEŞKİLÂT

İl Divânı :

MADDE 95 — İl Divânı İl İdare Kurulu Başkan ve üyeleri ile İlçe İdare Kurulu Başkanlarından, İl Merkezindeki Belediye Başkanı, Belediye ve İl Genel Meclisi Parti Grubu Başkanlarından, Kongrelerini yapmış Gençlik ve Kadın Kolları İl Başkanlarından teşekkül eden yardımcı bir organdır. Divana, o ilin partili Senatör ve Milletvekilleride katılır.

Divan, her altı ayda bir veya lüzum görüldükçe, İl İdare Kurulu Başkanının daveti üzerine ve onun Başkanlığında nisab aranmadan toplanır. Mahalli hizmetleri, İl çevresindeki bilumum meseleleri ve parti faaliyetlerini gözden geçirir. Görüşler ve teklifler bir rapor halinde Genel İdare Kuruluna bildirilir.

Devamlı ve Geçici Kurul ve Komisyonlar :

MADDE 96 — Parti İdare Kurulları kendiliklerinden veya üst idare kurullarının talebi yahut kongrelerinin kararı ile devamlı veya geçici Danışma, Araştırma kurulları, muayyen meseleler için devamlı veya geçici ihtisas komisyonları teşkil edebilirler.

Parti Gençlik ve Kadın Kolları :

MADDE 97 — Merkez Temsilciler Meclisinin tetkik ve tasdikinden geçmiş yönetmelikler gereğince, Parti İller ve Merkez Teşkilâtına muvazi yardımcı teşkilât olarak parti Gençlik ve Kadın Kolları kurulabilir.

Gençlik Kolları İlçe ve İl Başkanları, bağlı bulundukları İlçe ve İl İdare Kurullarının tabiî üyeleridir. Ancak bu kurulların vazife taksiminde oy hakları yoktur. Kadın Kolları İlçe ve İl Başkanları, bağlı bulundukları İlçe ve İl İdare Kurullarının tabiî üyeleridir. Ancak arzu ettikleri takdirde bu kurulların toplantılarına iştirâk ederler. Bağlı bulundukları kurulların vazife taksiminde oy hakları yoktur.

Parti büroları :

MADDE 98 — Parti Genel Merkezinde, propaganda ve istihbarat işlerine bakan Genel Başkan Yardımcısına bağlı (Basın Bürosu) ile seçim işlerine bakan Genel Başkan yardımcısına bağlı (Hukuk İşleri Bürosu) ve Genel İdare Kurulu tarafından lüzum görülen başka bürolar kurulabilir. Genel İdare Kurulu lüzum gördüğü takdirde, bu bürolar, teşkilâtın diğer kademelerinde de teşkil edilebilir.

ÜÇÜNCÜ KISIM
TEFTİŞ VE MÜRAKABE

Parti teşkilâtının teftiş ve mürakabesi, Parti Müfettişleri :

MADDE 99 — Genel İdare Kurulu bütün teşkilâtı; üst kademeler kendilerine bağlı alt kademeleri her cihetten teftiş ve mürakabe ederler. Teftiş ve mürakabe işlerinde 42 nci madde hükümleri de tatbik olunur.

Parti faaliyetlerini hızlandırmak, tanzim etmek ve teşkilâtı teftiş ve mürakabe etmek için Genel İdare Kurulu tarafından yeteri kadar müfettiş tâyin olunur.

İl ve İlçe Kongrelerince muhtelif organlara seçilen üyelerin seçimlerini Kongreyi müteakip bir ay içinde tetkik ve her hangi bir yolsuzluk veya usulsüzlük gördüğü takdirde gereken kararın verilmesi için evrakı

yetkili organlara sevk etmek İl İdare Kurullarının ve Genel İdare Kurulunun vazifelerindendir.

Yardımcı Teşkilât kademeleri bağlı bulundukları temel teşkilât kademeleriyle hiç bir surette münasebetlerini kesemezler. Yardımcı teşkilât kademelerini kendi üst kademeleri ve bağlı bulundukları temel teşkilât kademeleri her bakımdan kontrol ve mürakabe eder ve bu hususta gereken kararları alırlar.

Mâli murakabe :

MADDE 100 — Genel İdare Kurulu Büyük Kongre tarafından; partinin İller ve Merkez Teşkilâtı Genel İdare Kurulu tarafından; alt kademeler bağlı bulundukları üst kademeler tarafından ve ayrıca her kademe kendi kongresi tarafından mâli murakabeye tabi tutulur.

DÖRDÜNCÜ KISIM

MÂLİ HÜKÜMLER

Partinin gelir kaynakları :

MADDE 101 — Partinin temin edeceği gelirlerin çeşitleri aşağıda gösterilmiştir :

1 — Parti üyelerinden alınan ve Kanunla asgarî ve azamî hudutları tâyin olunan aidat;

2 — Partiye mensup Senatör ve Milletvekillerinden alınan aidat ve bağışlar;

3 — Adaylık için başvuranlardan yoklamaya girmeden önce alınan hususî bağışlar;

4 — Partinin katıldığı seçimlerde aday gösterilenlerin seçim masraflarına katılma payları;

5 — Parti yayınlarının satış bedelleri;

6 — Parti bayrağı, flâması, rozeti, benzeri rumuzların satışından sağlanan gelirler;

7 — Parti hüviyet cüzdanlarının ve parti makbuz, defter ve kâğıtlarının temini karşılığında alınan paralar;

8 — Parti lokallerinin işletilmesinden elde edilen gelirler;

9 — Partice tertiplenen balo, eğlence, müsamere, konser, spor müsabakası, konferans ve bu gibi faaliyetlerden sağlanan gelirler;

10 — Partinin tertiplediği piyango gelirleri;

11 — Parti mamelekinden elde edilen gelirler;

12 — Bağışlar;

13 — Krediler;

14 — Sair gelirler.

Piyango tertibi ve sair hususlar :

MADDE 102 — Piyango ancak Genel İdare Kurulun müsadesi ile yapılabilir. Müsade, o ilin seçim çevresine münhasırdır. İcabında Genel İdare Kurulu bütün İllere şamil piyango tertip edebilir. Balo, eğlence, müsamere, konser, spor müsabakası, konferans ve benzeri faaliyetler, İl İdare Kurulu müsadesi ve mürakabesi altında yapılır.

Gelir makbuzları :

MADDE 103 — Parti gelirleri, makbuz karşılığında alınır. Makbuzlar, Genel İdare Kurulu tarafından bastırılır ve teşkilâta dağıtılır. Parti teşkilât kademeleri kullandıkları makbuzların dip koçanlarını, Genel İdare Kuruluna iade etmek mecburiyetindedirler. İade edilmeyen makbuz dip koçanları dolayısiyle, teşkilât kademeleri, Genel İdare Kuruluna karşı malî mes'uliyet taşırlar. Makbuzların asıl kısımlariyle dip koçanlarında aynı müseksel numara bulunur. Makbuz dip koçanları yapılacak yönetmelik gereğince Parti Genel Merkezinde saklanır.

Parti paralarının muhafazası, sarf selâhiyeti ve avans :

MADDE 104 — Partinin paraları banka olan yerlerde bankalarda durur. İdare Kurulu Başkan ve Muhasip Üyesi'nin çift imzasiyle çekilir.

Genel Merkezde 5000 liraya, İl Teşkilâtında 1500, İlçe Teşkilâtında 500 liraya kadar olan masraf, bilâhare karar alınmak üzere Başkan ve Muhasip üye tarafından birlikte yapılabilir.

Bu miktarları geçmemek üzere Genel Merkezde Genel Muhasip, İller Teşkilâtında Muhasip üyeler, avans verebilirler.

Bu miktarlar, Merkez Temsilciler Meclisi tarafından değiştirilebilir.

Gayrimenkul alım ve satımı, istikraz :

MADDE 105 — Parti Genel İdare Kurulu, Partinin maksadına hâdim olacak gayrimenkulleri iktisaba, devir ve ferağa selâhiyetlidir. Parti Genel İdare Kurulu parti maksadına medâr olmak üzere istikraz akit ve selâhiyetine sahiptir. İcabında bu selâhiyetini İl İdare Kuruluna da teşmil edebilir.

İdare Kurullarının mes'uliyeti :

MADDE 106 — İdare Kurulu Başkan ve üyeleri kendi kurullarının masraflarından ve borçlarından, partinin mevcut parasının, demirbaşlarının vesair eşyasının muhafazasından partiye karşı şahsen ve müteselsilen mes'uldürler.

İdare Kurulları Başkan ve üyeleri bizzat kendi kurullarının, üçüncü şahıslarla yaptıkları hukukî tasarruflardan, borçlardan şahsen ve müteselsilen mes'uldürler.

Muhasebe Yönetmeliği :

MADDE 107 — Partinin bütün teşkilâtının, harcamalarının şekli ve miktarı, malî işleri, muhasebe işleri, muhasebe defterlerinin tutulması, Genel İdare Kurulu tarafından hazırlanan ve Merkez Temsilciler Meclisince tetkik ve tasdik olunan bir yönetmelikle düzenlenir.

BEŞİNCİ KISIM
SEÇİMLER ve ADAYLIKLAR

Birinci Bölüm

SEÇİMLER VE ADAYLAR HAKKINDA UMUMİ HÜKÜMLER

Seçimlere girmek :

MADDE 108 — Yapılacak her türlü seçime tamamen veya kısmen partinin girmesi veya girmemesi hakkında karar vermek selâhiyeti Merkez Temsilciler Meclisine aittir.

Aday yoklamaları ve yönetmelikler :

MADDE 109 — Partinin gireceği seçimlerde parti adayları yapılacak "Aday yoklamaları" ile tespit olunur. Yoklama Kurullarının ne suretle teşkil olunacağı; adayları, ne tarzda tesbit edeceği; Genel İdare Kurulu tarafından hazırlanan ve Merkez Temsilciler Meclisinde tetkik ve tasdik olunan yönetmeliklerle düzenlenir.

İkinci Bölüm

CUMHURİYET SENATOSU VE MİLLET MECLİSİ SEÇİMLERİ HAKKINDA HÜKÜMLER

Yoklamalara katılmak için müsaade :

MADDE 110 — Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi Aday yoklamalarına girmek için müracaat edenlerden Partiye kayıtlı olmayanların aday yoklamalarına katılabilmeleri için Genel İdare Kurulunun müsaadesi şarttır.

Merkez Adayları :

MADDE 111 — Partinin katıldığı Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi seçimlerinde, partinin seçime katıldığı İllerde göstereceği adayların toplamının yüzde beşi kadar Merkez Adayı gösterilebilir. Yüzde beşe kadar gösterilecek Merkez Adaylığı için ismi bildirilen şahıslar, Merkez Temsilciler Meclisince evvelâ tetkik olunur. Bu şahıslardan Merkez Tem-

silciler Meclisince müsaade verilmiyenler, aday gösterilemez. Merkez Adayları Milletvekili seçimlerinde sekiz ve daha fazla Milletvekili çıkaran İller listelerine konulur. Ancak Genel İdare Kurulu bu yetkisini kullanırken İl İdare Kurullariyle istişare eder.

Listelerdeki eksiklik ve boşlukların doldurulması :

MADDE 112 — Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi seçimlerinde herhangi bir seçim çevresinde her ne sebeple olursa olsun Aday yoklaması yapmak mümkün olmadığı, yapılan yoklamalar iptal edildiği, listelerde eksiklik bulunduğu ve boşluklar meydana geldiği takdirde, Aday göstermek ve gösterilen adayların listelerdeki sıralarını tesbit etmek Genel İdare Kuruluna aittir. Ancak Yoklamayı kazanmış bulunan adayların listelerdeki sıralarına dokunulamaz ve bu adaylar veto edilemez.

Üçüncü Bölüm
MAHALLİ SEÇİMLER HAKKINDA HÜKÜMLER

Belediye Başkanları :

MADDE 113 — İl Belediye Başkanı aday yoklamalarına katılmak için müracaat edenlerden partiye kayıtlı bulunmayanlar, İl İdare Kurulunun müsaadesiyle yoklamalara katılabilirler.

Kaza, Nahiye, Köy müstakil veya mülhak Belediye Başkan adaylığı için müracaat edenlerden partiye kayıtlı bulunmayanlar İlçe İdare Kurulunun müsaadesiyle yoklamalara katılabilirler.

İl Genel Meclisi ve Belediye Meclisi yoklamaları :

MADDE 114 — İl Genel Meclisi ve Belediye Meclisi Aday yoklamalarına katılmak talebinde bulunanlardan partiye kayıtlı olmayanlara yoklamalara girmek müsaadesi İl İdare Kurulları tarafından verilir.

İl İdare Kurullarının Hakkı :

MADDE 115 — İl Belediye Meclisi seçimlerde her ilin çıkacağı üye adedinin yüzde beşi kadar aday, İl İdare Kurulları tarafından gösterilebilir. Bunların listelerdeki sıralarının tesbiti de aynı kurullara aittir.

Dördüncü Bölüm
YOKLAMALAR HAKKINDA ŞİKÂYET VE İTİRAZLAR

Şikâyet ve İtirazların halledilmesi :

MADDE 116 — Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi, İl Belediye Başkanı Aday yoklamaları hakkında yapılan şikâyet ve itirazlar, Genel İdare Kurulu tarafından nihaî olarak halledilir. Ancak şikâyet ve itirazlar tetkik edilirken Genel İdare Kurulu ilgilileri dinliyebilir.

İlçe, Bucak ve Köy mustakil ve mülhak Belediye Başkanı, İl Genel Meclisi'ne Belediye Meclisi aday yoklamaları hakkında yapılan şikâyet ve itirazlar ise İl İdare Kurullarınca tetkik ve halledilir. İl İdare Kurulları ilgilileri dinliyebilir.

ALTINCI KISIM
PARTİ MERKEZ TEŞKİLÂTI VE HÜKÛMET MÜNASEBETLERİ

Hükûmet kurmak ve Koalisyona iştirâk :

MADDE 117 — Hükûmet kurulmasına, hükûmet koalisyonlarına iştirâk edilmesine; partinin kurduğu hükûmetin çekilmesine veya iştirâk ettiği hükûmet koalisyonlarından ayrılmasına karar vermek selâhiyeti Genel İdare Kuruluna aittir.

Hükûmetten çekilme veya ayrılma kararına rağmen hükûmetten istifa etmiyenler, partiden istifa etmiş sayılırlar. Partili Bakanlar, partinin umumi politikasına aykırı harekette bulunamazlar.

Bakanların tesbiti :

MADDE 118 — Cumhurbaşkanı Anayasa gereğince Başbakanlık vazifesini parti Genel Başkanına verdiği takdirde, Parti Genel Başkanı; Genel İdare Kurulu, Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi Parti Grup İdare Kurulları ile istişare ettikten sonra Bakanları tesbit eder. Parti Genel Başkanı Başbakan olmadığı takdirde; Başbakanlık vazifesi verilmiş olan şahıs, Parti Genel Başkanı ile birlikte yukarıda ki şekilde Bakanları tesbit eder.

Kabinede vazife alma :

MADDE 119 — Genel Başkanlık Divanından, Parti Genel Başkanı dahil, ancak iki şahıs hükûmette vazife alabilir. Diğerleri de vazife aldıkları takdirde Genel Başkanlık Divanından çekilmiş sayılırlar. Çekilmiş sayılanlar Genel Başkan Yardımcılar ise, ilk toplanacak Merkez Temsilciler Meclisinde yerlerine yenileri seçilir. Bu vakte kadar, çekilmiş sayılanların yerlerine, Genel İdare Kurulu kendi içinden vekil tâyin eder.

Genel İdare Kurulundan Hükûmete iştirâk deeceklerin sayısı, Genel Başkanlık Divanından iştirâk edeceklerle beraber sekizi geçemez.

Organlar arasındaki ahengin temini :

MADDE 120 — Genel Başkan ve parti Genel Başkanlık Divanı, partinin kurduğu veya iştirâk ettiği Hükûmet ile Merkez Temsilciler Meclisi, Genel İdare Kurulu, Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi müşterek ve münferit Grup Umumi Heyetleri ve İdare Kurulları arasında ve bunların her birinin arasında ahenkli bir çalışmayı temin etmekle mükelleftirler.

YEDİNCİ KISIM

MÜTEFERRİK HÜKÜMLER

Partinin feshi :

MADDE 121 — Parti, ancak Büyük Kongrenin kararıyle ve ilgili kanunlardaki hükümlerine göre fes olunabilir. Fesih halinde partinin menkul ve gayrimenkul bütün mallarının tasfiyesi, kanuna ve Büyük Kongrece alınmış kararlara göre yapılır.

Tüzüğün değiştirilmesi :

MADDE 122 — Tüzük ve programın tamamen veya kısmen değiştirilmesi, ilgili kanunlardaki hükümlere göre Büyük Kongre tarafından yapılır.

Tüzüğün mer'iyete girişi :

MADDE 123 — Bu Tüzük, Büyük Kongrece kabul edildiği andan itibaren mer'idir. Bu Tüzükle, partinin evvelce mer'i olan tüzüğü, tâdil ve ekleri, yönetmelikleri tamamen kaldırılmıştır.

GEÇİCİ HÜKÜMLER

GEÇİCİ MADDE 1 — Tüzüğü kabul eden Büyük Kongre, işbu Tüzükle kurulan Merkez Teşkilâtı organlarını da seçer. İller teşkilâtı da en çok iki yıl içinde Merkez Temsilciler Meclisi'nin tâyin ettiği tarihlerde bu tüzüğe göre teşkil olunur. Ancak İlçe Kongreleri için yapılacak delege tesbitleri en geç Nisan 1965 sonuna kadar bitirilir.

GEÇİCİ MADDE 2 — Tüzüğün yürürlüğe girdiği tarihte; İl Hakem Kurulları, yedekten sıra ile iki kişi alınarak yediye tamamlanmak suretiyle İl Haysiyet Divanı adı ile vazifesine devam eder. İlçe Hakem Kurulları ile, İlçe ve İl Malî Murakabe Komisyonları kaldırılmıştır.

GEÇİCİ MADDE 3 — Tüzüğün 19 uncu maddesinin (a), 22 inci maddesinin (a) ve 45 inci maddesinin (j) bendleri önümüzdeki Milletvekili seçimlerinden sonra tatbik edilir.

Önümüzdeki Milletvekili seçimine kadar bu maddelerdeki delege tesbiti son Milletvekili veya Cumhuriyet Senatosu veyahut İl Genel Meclisi seçimlerinde partinin o il çevresinde en çok oy aldığı seçimdeki oylar nazara alınarak yapılır.

Partinin hiçbir seçime iştirâk etmediği İlçelerde, her köy ve mahalleden birer delege seçilir ve bu delegelerle İlçe Kongreleri yapılır. Bu ilçelerin İl Kongresine seçecekleri delege adedi, İlçe Kongresi delege tam sayısının yüzde yirmi'sini geçemez.



ADALET PARTİSİ

PROGRAM

(PRENSİP MADDELERİ)

PROĞRAM

(Prensip Maddeleri)

1 — Çağdaş Garp Medeniyeti hukukuna ve İnsan Hakları Evrensel beyannamesinde ifadesini bulan zihniyete uygun bir cemiyet düzeni ve Hukuk Devletinin gereği gibi kurulması ve tekemmül ettirilmesi gayemizdir.

2 — Devlet, Milletin kendi işlerini gördürmek üzere vücuda getirdiği teşkilâttan ibarettir. Bu itibarla Devlet ile Milleti birbirinden ayıran her türlü görüşü reddederiz. Milletin Devlet idaresiyle kaynaşması ve idareye sürekli olarak iştirak etmesi esastır.

Vatandaş ile âmme otoritesinin ve Devleti teşkil eden müessese ve unsurların hak ve mes'uliyetlerinin ve bunların sınırlarının Adalet, Hürriyet, Millî Hâkimiyet ve Cumhuriyet esaslarına uygun şekilde kesin olarak tesbit edilmesi ve her birinin huzûr ve emniyet içinde çalışmasının temini gayemizdir.

3 — Milletimizi en kısa zamanda kalkındırıp Medenî Garp Milletleri seviyesinde bir refâh ve Medeniyete kavuşturarak Vatanımızı bir mâmure haline getirmeğe ve bu suretle de Milletimizin istiklâlini ebedileştirmek için yapılacak plânlar dahilinde çalışmağa kat'i zaruret görmekteyiz.

4 — Memleketimizi, vâsıl olduğu terâkki merhalesinden geri götürecek her türlü siyasî, içtimaî zihniyeti reddettiğimiz gibi, Milletimizin bir an evvel çağdaş Medeniyet seviyesine ulaşması için lüzumlu hamlelerin devamlı olarak yapılmasını zarurî görüyoruz.

Bütün âmme hizmetlerinde ve her sahada *islâhatçılığı ön plâna almak* istiyoruz.

Câmiasına dâhil bulunduğumuz Medeniyet seviyesine "her sahada ve yönde devam edecek olan" ulaşma hamlelerinin ancak Millî Bünye ve Türk Hasletlerine uygun, müstakar ve sürekli bir düzen içinde mümkün olabileceğine inanıyoruz.

5 — Millî ve Edebî değerleri korumak ve bunların tarihi mâna ve değerlerini belirtmek ve yaymak ve ilim araştırmalarını teşvik etmek mü-

zeleri, kütüphaneleri, güzel san'at ve spor yuvalarını çoğaltarak halkın terbiye ve kültür işlerini sağlamak, ilim ve kültürümüzü tesadüflerden kurtaracak akademilerle enstitüleri kurmak hedeflerimizdendir.

6 — Çalışma sahasının Vatandaşlara en geniş ölçüde pürüzsüz olarak açık tutulması ve iş hürriyetinin mutlak surette sağlanması lâzımdır. Devletçilik şahsi teşebbüsün bittiği yerde başlar. Ancak zaruret hallerinde tatbik edilir. İktisâdî kalkınmamız için yabancı sermayenin teşvikine taraftarız.

Devletin zenginliğini, Milletin zenginliğinde görmekteyiz. Bunun için ağır vergilere taraftar değiliz. Mevcutların da hafifletilmesini istiyoruz.

7 — Küçük mülk, küçük sermaye ve imâr hayatı ve faaliyetleri aslında tamamen Millete ait olup, Millî yolların, limanların, münakale ve enerji ve sulama santrallarının ve şebekelerinin kurulması gibi işlerde Devlet ve mahallî bölgeler birinci derecede vazifelidirler. Partimiz, Hükümet tüccarlığı ve sanayiciliğine muarızdır.

8 — Lâikliği, Din aleyhtarlığı şeklinde anlamıyoruz. Devletin Lâik olması, vatandaşların dinleri ile alâkalarını kesmeleri demek değildir. Her vatandaş, mensup olduğu din ve mezhebin ibâdet şekillerini icrâda serbesttir.

9 — İçtimaî meselelerin hallinde Devlet ile vatandaşların birlikte hareket etmelerini ve içtimaî yardımlaşma ve dayanışmanın bir fikir ve şuur hâlinde yerleşmesini prensip olarak kabul ediyoruz.

10 — Millî irâdeye dayanmıyan her türlü sultayı reddederiz.

11 — Milletimizin insanlık camiasında müstakil varlık ve şahsiyet sahibi olmasına milliyetçilik diyor ve bu şekilde milliyetçiliği, milletlerarası çalışmalarda lüzumlu görüyoruz. Fertlerin şahsiyet sahibi olmaları, milletlerin kuvvet ve kudretlerini teşkil ettiği gibi, milletlerin de şahsiyetlerini muhafaza etmelerini insanlık âleminin ahenk içinde yaşaması için zaruri sayıyoruz.

12 — Türk cemiyetinde içtimaî emniyeti gereği gibi sağlıyacak her türlü tedbirin alınmasını ve lüzumlu müesseseleri meydana getirmesini milletimizin varlığı ve selâmeti için ön plânda gelen şartlardan saymaktayız. Her Türk vatandaşını yarınından emin halde, huzûr ve emniyet içinde yaşatmak gayemizdir.

13 — Halk sağlığının teminatını serbest tabâbetin gelişmesinde ve serbest sağlık müesseselerinin artmasında görüyoruz. Bu netice istihsal edilinceye kadar lüzumlu yerlerde sağlık merkezleri kurulmasına kaniyiz.

Devletin daha ziyade koruyucu tabâbetle en fenni bir şekilde meşgul olmasını doğru buluyoruz. Geri kalmış bölgelerde mahrumiyet zammı verilmek suretiyle doktorlarımızın vatanın her köşesine gitmesini temin etmek istiyoruz. Beynelminel Tabib Odaları Teşkilâtının 12 prensibinden 2'si olan,

a) Sigortalı hasta işçilerin kendi doktorunu seçmek hakkını,

b) Sigortalı hasta işçilerin tedavi müesseselerini seçmek hakkını tanımakla işçilerimizin sağlığını en iyi şekilde korumuş olacağımıza inanıyoruz.

14 — Anayasa teminatı ile, Anayasa Mahkemesi ve hür ve müstakil mahkemelerin vücudunu ve her türlü tesirden âzade, Anayasa teminatına sahip istikballerinden emin hâkimlik müessesesini kurmak ve halka ve adalete hizmet etmek düşüncesindeyiz.

Adaletin tecellisinde büyük hizmet ve vazife almış bulunan Avukatlarımızın da meslek ve refâh seviyelerini yükseltmek için Avukatlık Kanununun ve vekâlet ücreti mevzuatı ile, yardımlaşma esaslarını yeniden gözden geçirmeyi lüzumlu görmekteyiz.

15 — Emek ile sermaye arasındaki çatışmaları önlemek ve bu iki istihsal unsurunun karşılıklı sevgi ve saygı duyguları içinde, ahenkli olarak çalışmasını sağlamak, iktisadî kalkınmanın temel şartlarından biridir. Her vatandaşın müstakil iş sahibi olması gayemizdir.

16 — İşçi mevzuunda işçilerimize grev haklarının tanınmasını, kollektif iş aktinin temenini, işsizlik sigortasını nihdâsını, sendika muhtariyetinin Anayasa teminatı altına alınmasını lüzumlu görmekteyiz.

17 — İktisadî kalkınma yanında, manevî kalkınmanın da vazgeçilmezliğine inanıyor, ekmek dâvası ile ruh yapısını birlikte geliştirmeyi vazife sayıyoruz.

18 — Millî Eğitim ile köyde ve şehirde Türk fertlerini hür, müteşebbis, başarıcı şahsiyetler olarak, aynı zamanda, kendi imkân ve intihabına göre toplumun maddî ve manevî terakkisine yardım edecek bir faaliyette bulunmak mecburiyetinde olduğunu hissedecek şekilde yetiştirilmesi lüzumuna inanıyoruz.

19 — İdarî ademi merkeziyetin samimi şekilde tatbikini, mahallî idare fikrinin takviyesini cemiyetimizde nâzım rol oynayan müesseselerin muhtar hâle getirilmesini, Demokrasinin teminatı olarak kabul ediyoruz.

Sıkı Merkeziyet sisteminin terkedilerek, tedricen hazırlanacak esaslara göre, muhitin mahallî işlerinde muhtar idareye kavuşturulmasına ve

her bakımdan mevzuatımızın ademi merkeziyet icaplarına intibak ettirilmesini istiyor ve bunu millet hâkimiyetinin ve vatan sathında içtimaî gelişmelerin bir zarureti sayıyoruz.

20 — İktisadî ve coğrafî bakımdan memleketimizin muhtelif bölgelere ayrılmasını ve her birinin hususiyetlerine göre ayrı tedbirler alınmasını istiyoruz. Ziraat sahasında asıl dâvanın zirai ıslâhat ile birlikte zirai istihsali artırmak dâvası olduğuna inanıyor ve alınacak tedbirlerin bu istikamette olmasını lüzumlu görüyoruz. Ziraatten alınacak vergilerin yine bu maksatla bölgelere bırakılmasını ve aynı zamanda bölgelerin kendi imkânları ile kalkınmalarının sağlanmasını istiyoruz.

21 — Memleketimizin yalnız ziraat ile geçinemiyeceğini ve artan nüfusa yeni iş sahaları bulmak icap ettiğini kabul ediyoruz. Kurulacak sanayiin Milli Savunma ve kalkınma mülâhazaları ile yerli ham maddeleri işleme esasına dayanması lâzımdır. İhracatı daha ziyade toprak altı ve toprak üstü servetlerin ve inkişaf edecek sınaî mamullerinin rasyonel şekilde işlenmesiyle arttırmak ve bu yoldan döviz sağlamak mümkündür.

22 — Yurdun temeli ve milletin hayat kaynağı olan köylerimizi ve topyekûn kalkındırmak dâvasını yalnız köylü mevzuu değil, şehirli ile birlikte Türk vatandaşlarının da başlıca varlık şartı telâkki eylemek Türk köylüsünü medeni insanlık haysiyetine yakışır bir refâh seviyesinde olmadıkça Türk Milletinin medeni dünyadaki yerini hakkıyle almasına imkân olamıyacağı hakikatini millî bir ülkü olarak yaymak, önde gelen prensiplerimizdendir.

23 - Parti, kadınlara bütün sahalarda erkeklerin haiz oldukları hakları tanır ve onların bilhassa aile yuvalarında ve sosyal hayattaki vazifelerini kolaylaştırmak, yetişip yükselmelerini ve bu suretle yeni nesillerin daha iyi yetiştirilmelerini temin için kendilerine her türlü yardımı yapmak lüzumunu milletin istikbali bakımından hayatî görür.

24 — Millet murakabesini en tesirli şekilde tamamlayıp kuvvetlendirecek olan basın ve yayın hürriyetini gerçek demokrasilerdeki serbestlik seviyesine çıkarmak, basını, radyoyu ve her türlü yayın vasıtalarını, hükûmeti elinde bulunduran partinin kendi politikasına alet olmaktan korumak istiyoruz.

25 — Orduyu bütün mülâhaza ve partilerin üstünde, yurt savunması için vazifeli, mukaddes bir kuvvet olarak tanımak ve teşkilâtını memleketin icaplarına göre takviye ederek modern durumunu muhafaza etmeyi prensip olarak kabul etmekteyiz.

26 — Memleketimizin istiklâlini, tarihi haklarını ve toprak bütünlüğünü korumak, dış politikamızın temelidir. Her sahada milletlerin hukuk

eşitliğine ve milletler arasında tesanüde ve işbirliğine taraftarız. Dış politikamızda sadece bugünün politikası ile kapalı kalmayıp, devletimizin ve Türk Milletinin uzak istikbaline ait büyük meseleleri de dinamik ve devamlı olarak takip edeceğiz.

(Adalet Partisi'nin mer'i programı, prensip maddeleri başlığını taşıyan bu metindir.)

A — TEMEL GÖRÜŞLERİMİZ

1 — Adalet Partisi, Türk Milletini, millî tarih şuuru içinde, Batı Medeniyeti seviyesine çıkarmayı, ideallerinin temeli yapmış bir siyasî teşekküldür. *Adalet Partisi, Türk Milletini,* geri kalmışlıktan, sefâletten ve siyasî vesâyetten kurtarmak, Hür Dünyanın demokratik, ileri ve müreffeh hür bir üyesi haline getirmek için faaliyet göstemrektedir.

2 — Batılı anlamda demokratik düzeni, insan şeref ve haysiyetine yaraşır; vatandaşın düşünce, hareket ve vicdan hürriyetine saygılı; beşerî refah ve saadeti en tesirli şekilde gerçekleştiren; faziletkâr; en ileri ve mükemmel bir cemiyet düzeni olarak anlıyoruz. Medenî bir toplum olabilmenin ilk şartını, hür bir siyasî nizâm içinde yaşamak saadetine ermede görüyoruz. Ferdi ve vatandaşı, siyasî vesâyet altına almak isteyen; insan haysiyetini rencide eden; insan hâk ve hürriyetlerini hiçe sayan; insanı, devletin ve siyasî otoritenin bir âlet ve vasıtası olarak görmek isteyen her türlü totaliter düşünce ve eğilimin karşısındayız.

3 — Batılı anlamda hür ve demokratik cemiyet nizâmının ayrılmaz parçası olarak, İnsan Hakları Evrensel beyannamesinde ifadesini bulan ferdî hakların ve temel hürriyetlerin gerçekleşmesi, korunması için devamlı bir şekilde gayret ve çaba gösterilmesi, uyanık bulunulması gerektiğine kaniyiz. Batı demokrasi âleminin müşterek gayesini teşkil eden, vatandaşa ve ferde hukuk güveni sağlayan bir devlet düzeninin, yâni hukuka bağlı devlet düzeninin kurulması ve tekemmül etmesi için, maddî ve mânevî bütün varlığımızla çalışacağız.

4 — Mülkiyet haklarına ve cemiyetin nüvesini teşkil eden aile müessesesine saygı gösteren; insanın yaratıcı kabiliyetlerine yeni ufuklar açan; ferdi imkânları, gönüllü ve ihtiyarî gayretlerle geliştiren; şahsî teşebbüse ilerleme yollarını açık tutan; batılı demokratik düzenin temel müesseselerini teminat altında bulundurmak amacımızdır. Hizmet ve idarî ademî merkeziyet müesseselerinin, meslek ve fikir derneklerinin, çok taraflı bir siyasî düzen olan demokratik hayat tarzının vazgeçilmez parçaları olduklarına kaniyiz.

5 — Aile, miras ve özel mülkiyet düzenine dayanan siyasî, içtimaî ve iktisadî rejimin, her alanda hürriyet idealini gerçekleştirmede, millî kabiliyet ve gayreti seferber ederek, halkın refâh ve saadetini artırmada en

tesirli ve mükemmel bir sistem olduğuna inanıyoruz. Aynı zamanda bu düzenin cemiyet ahengini ve muvazenesini korumaya müsait; içtimaî kutuplaşmaları ortadan kaldırmaya yarayan bir nizâm olduğuna kaniyiz. Cemiyette aşırı servet ve gelir farklarının meydana çıkmasiyle belirecek kutuplaşmaları, hür iktisat düzenini ortadan kaldırmadan, demokratik müesseseleri zedelemeden, devleti ve siyasî otoriteyi, vatandaş hayatına keyfî müdahalelerde bulunacak, müstebit ve otoriter bir teşkilât haline getirmeden önleyecek demokratik metod ve müesseselerin mevcut olduğu inancı içindeyiz.

6 — Yaşama ve çalışma hürriyetini, düşünce, vicdan, söz, yazı, toplanma ve seyahat hürriyetlerini teminat altına alan; vatandaşlara farklı muamele yapmayan; Türk milletinin her ferdine kabiliyetini tam bir şekilde geliştirmesi için eşit imkânlar veren; eğitim ve öğretim müesseselerinden, içtimaî hizmetlerden ve sosyal güvenlik haklarından bütün vatandaşların faydalanmasını sağlayan, vatandaşı refaha ve saadete ulaştıran "REFÂH DEVLETİ"ni kurmak samimî arzumuzdur.

7 — Çok partili demokratik düzen sayesinde geniş vatandaş kitlelerinin devlet hayatına karışmasının ve ona tesir etmesinin mümkün olacağına kaniyiz. İşçi ve esnaf gibi iktisadî gücünün, meslekî dernek ve sendikalar vasıtasiyle arttırmak yolunu tutan geniş vatandaş kitlelerinin, kendi dâvalarını, hür ve eşitlik şartları altında gerçekleştirme imkânları bulmasını faydalı ve isabetli görmekteyiz. Devletin, elindeki maddî ve manevî her türlü vasıtaları, cemiyet içinde geride kalan, eşit imkânlardan faydalanamıyan, fakir zümrelerin köylü, işçi, esnaf ve memur gibi kalabalık toplulukların, dar gelirli vatandaş kitlelerinin, gecekondularda ve mahrumiyet bölgelerinde oturan halk tabakalarının hayat şartlarını ıslâh etmede kullanılmasını, "REFAH DEVLETİ" inancımızın mantıkî bir sonucu sayarız.

8 — Vatandaşı vatandaşa düşman etmeye ve memleketin bütünlüğünü parçalamaya çalışan; cemiyetin çeşitli kanatlarını ve tabakalarını birbiri aleyhine çevirmeye gayret eden, çok partili düzeni ve ona dayanan, hür seçimle kurulmuş parlementoyu gözden düşüren ve kötüleyen; demokratik sistemi Türk milletine uygun görmeyen; tolatiter bir idareyi zorla memlekete kabul ettirmeye çalışan aşırı cereyanlarla en tesirli bir şekilde mücadeleyi, demokratik sistemi savunmak ve vatandaşın hürriyetini güven altında tutulabilmek için zarurî bir sorumluluk sayarız.

9 — Irk, kültür, din ve mahallî gelenek farklarından doğan ayırıcı akımlara karşı durmayı; memleketin Batı medeniyetine bir an evvel kavuşabilmesi için geçirmeye mecbur olduğu içtimaî, kültürel ve fikrî inkişafları önleyecek, ilim, fikir ve vicdan hürriyeti alanındaki gelişmeler için

şart olan müsamaha ve hoş görürlüğü baltalıyacak taassup ve hurafelerden, halkımızı masun tutmayı milli bir vecibe olarak kabul ederiz.

10 Lâikliği, din aleyhtarlığı, dine hürmetsizlik veya dinsizlik şeklinde anlamıyoruz. Devletin lâik olması, vatandaşların dinleri ile alâkalarını kesmeleri demek değildir. Her vatandaş, mensup olduğu din ve mezhebin ibâdet şekillerini icrada serbest olmalıdır.

11 İçtimaî siyaset prensibi olarak Türk milliyetçiliğini; Büyük Milletin bütünlüğünü ve beraberliğini temine çalışmak, millî ihityaç ve menfaatleri her türlü ferdî ve şahsî ihtiyaç ve menfaatlerin üstünde tutmak, Türk vatandaşları, fertleri ve nesilleri arasında şuurlu bir tesanüt ve samimî bir kardeşlik bağlığı ve birliği kurmak, millî, tarihî ve manevî değerlere hürmet etmek, yeni nesilleri millî tarih şuuru içinde yetiştirmek şeklinde anlıyoruz.

Türk milliyetçiliğinin milletlerarası münasebetlerdeki ifadesi ise; en kısa bir deyimle, hürriyet ve istiklâline sahip bir millet olarak yaşamaktır. Türk milliyetçiliği için hürriyet ve istiklâl, son bir gaye değil, daha üstün ve insanî bir ideâle ulaşmak için bir merhaledir. Bu ideâl Türk milletini genış insanlık ailesi içinde bu ailenin en faydalı ve şerefli bir uzvu yapmak, Türk vatandaşlarını insanlığın hizmetine lâyık kılmaktır.

12 - Ana prensiplerini genel olarak yukarda ifade ettiğimiz hür cemiyet düzeni ideâlimizin tabiî bir parçası olarak, basın hürriyetini, radyo ve televizyonun tarafsız bir şekilde idaresini, fikir ve akademik hürriyetleri, toplanma ve dernek kurma hürriyetini, tarafsız mahkemeler ve hâkim teminatını, siyasî partilerin eşit yarışma ve mücadele imkânlarından faydalanmasını, seçim sisteminin hem memleket içindeki siyasî akımları ve kanaatları aksettiren, hem de tesirli ve istikrarlı bir devlet idaresini mümkün kılan bir nitelikte olmasını gerçekleştirmek amacındayız.

B — İŞTİSADÎ DÜZEN ve KALKINMA POLİTİKASI

13 — Demokratik düzenin ayrılmaz bir parçası olan hür iktisat düzeni ve özel teşebbüs sistemine olan inancımız, bu sistemin yalnız hürriyet alanında değil, toplum refâhı ve iktisadî kalkınma bahsinde de en başarılı ve müessir bir sistem olmasından ileri gelmektedir. Vatandaşın hürriyet ihtiyacını ikinci plâna atarak, iktisadî kalkınma hedefi için onu devletin elinde bir iptidaî malzeme gibi kullanma yolunu teklif eden totaliter görüşleri reddediyoruz. Hürriyetsiz bir toplumun, devamlı, istikrarlı ve yüksek seviyeli bir istihsal imkânına kavuşabileceğine inanmıyoruz. İktisadî refâh ve verimin, ancak ferdî kâbiliyet ve gayreti değerlendiren, onu teşvik eden, hür bir iktisat düzeninde gerçekleştirilebileceğine ve süreli bir şekilde devam ettirilebileceğine kaniyiz.

14 — Türkiye gibi ileri Batı memleketlerinin refâh ve gelişme seviyesine henüz ulaşamamış olan bir memlekette, sür'atli bir iktisadî kalkınmayı gerçekleştirebilmek için, henüz tam bir verimle kullanılmayan çeşitli imkân ve kaynakların mevcut olduğuna inanıyoruz. Cumhuriyetten bu yana ve bilhassa İkinci Dünya Harbinden bugüne kadar, memleketimizin iktisadî alanda kazanmış olduğu mesafe, tabiî ve beşerî kaynaklarımızın zenginliği, sermaye terakümü ve teşebbüs alanında elde edilen tecrübe ve sonuçlar, ilmî, rasyonel ve plânlı bir şekilde iktisadî politikaya verilecek yönle, bütün vatandaşları iktisadî kalkınma hedefi için seferber edecek, onları şevkle memleketin imâr ve kalkınmasına sevkedecek temel şartları hazırlamıştır.

Devlet faaliyetlerinin ve yatırımlarının desteği ile, vatandaşlarımızın en geniş bir cephede iktisadî kalkınma hedefine koyulmalarını, vatandaş gayretinin, yani özel teşebbüs faaliyetinin azamî haddine çıkarak, millî kaynaklarımızı kalkınma hedeflerine yöneltmesini, iktisadî refâh ve kurtuluşumuzun başlıca anahtarı olarak kabul ediyoruz.

15 — İktisadî bünyemizi modernleştirerek, piyasa ekonomisinin tesirli ve verimli bir şekilde çalışabilmesi için gereken şartları hazırlıyarak, fertlerin ve vatandaşlarımızın kazanma, çalışma, servet ve mülk edinme arzularına geniş imkânlar açarak, millî gelirimizdeki artışı sür'atlendirebileceğimize, fert başına düşen geliri artırabileceğimize inanıyoruz.

İktisadî kalkınma hamlesine katılan vatandaşlarımızın elde ettiği kâr ve kazançların, bütün çalışan zümreleri ve Devleti, aynı zamanda ve müşterek olarak faydalandıran bir başarı olacağına inanıyoruz.

Vatandaşın kazancını kıskanan, kötüleyen ve onu zararlı gibi gösteren menfi görüşlerin, memleketin iktisadî istikbalini köreltecek zararlı fikir ve telkinler olduğu inancındayız.

Kâr ve kazancı, Orta Çağlardaki gibi "Bir lokma bir hırka" telâkkisiyle karşılayan, dar ve hasut görüşlü değil, milyonlarca vatandaşın günlük faaliyetlerini, en verimli sahalara teksif ettiren faydalı ve zarurî bir içtimaî mekanizma olarak mütalâa ediyoruz.

İktisadî Kalkınmada Devletin Rolü :

16 — İktisadî kalkınmada devletin son derece önemli olan rollerini müdrik olarak, âmme hizmetlerini, âmme teşebbüslerini, iktisadî ve malî politikadaki düzenleyici ve yol gösterici vasıtaları, para ve kredi politikasındaki vasıtalı ve vasıtasız iktisadî mekanizmaları iktisadî kalkınma politikamızda en müessir bir şekilde kullanmak azmindeyiz.

17 — İktisadî kalkınmada devlet teşebbüsünü, ferdî teşebbüsü kıskanan ve ona rakip çıkan menfî, kıskanç ve kısır bir devletçilik şeklinde değil, fakat büyük monopolların kurulmasını önleyen, onların faaliyetlerini düzenleyen, ferdî teşebbüsün gücü yetmeyince, onu tamamlayan ve ona yardımcı olan, teknik bilgi, sermaye yetersizliği ve yüksek risk icabettiren alanlarda öncü ve yol gösterici bir rol oynayacak müessese olarak kabul ediyoruz.

18 — Yukardaki nitelikleri haiz olmayan devlet teşebbüslerini, halkın ve vatandaşın toplamış olduğu kıt kaynakları israf eden, asıl verimli ve faydalı olacağı yerlere teksif edilmeyip, pekâlâ vatandaşın daha iyi ve verimli bir şekilde faaliyet göstereceği sahaları lüzumsuz yere işgal eden, halka ve vatandaşa rakip ve muhasım bir tutum içine girerek, millî kalkınma hareketini yavaşlatan unsurlar olarak mütalâa ediyoruz.

Sabit Sermaye Alanları :

19 — Devletin, yol, köprü, demiryolu, kanal, liman, baraj, enerji santralı gibi iktisadî ve içtimaî sabit sermaye alanlarında dikkatini teksif etmesi gerektiğini; özel teşebbüsün takatını aşan, bazı kilit endüstrilerde faaliyet göstererek, hem vatandaşa ve hem de bütün millî ekonomiye en çok yararlı olduğu sahalara gayretlerini yöneltmesini isabetli görmekteyiz.

Maliye Politikası :

20 — Maliye politikamızın esası, yukarda gösterilen alanlarda, sosyal sabit sermayenin teşekkülü için, millî tasarrufların arttırılması, ban-

kacılık, kredi ve sermaye piyasası müesseseleri için gerekli âmme sermayesinin temin edilmesi hedeflerini gerçekleştirmek; âmme hizmetlerinin görülmesi için gereken hacimde malî imkânların toplanmasını temin etmek; ekonominin enflâsyon ve deflâsyon gibi istikrardan uzaklaşması anlarında, bütçe masraflarını ayarlamak ve vergi vâridatını tanzim etmek; millî borç ve para politikası yoluyla ekonominin, iktisadî inkişafına paralel olarak duyduğu tedavül vasıtası ihtiyaçlarını karşılamak gibi hedefleri gerçekleştirmektir.

Maliyemiz, Merkez Bankası kanaliyle, emri ve kontrolü altında bulunan malî müesseselerle, banka sistemimizin kredi hacmini kontrol altında bulunduran çeşitli mekânizmalariyle, takibedilen istikadî istikrar ve kalkınma politikasına yardımcı bir para ve kredi politikası güdülmesini sağlar.

21 — "REFAH DEVLETİ" anlayışı içinde hareket ederek, fertlerin çalışma ve kazanma arzularını körletmeyen, iş yapma imkânlarını baltalamıyan, servet ve geliri, müsâdere ve keyfi müdâhalelere açık bırakmıyan bir maliye ve sosyal politika görüşü çerçevesinde, "Sosyal Adalet" ideâlinin en tesirli bir şekilde gerçekleştirilebileceğine inanıyoruz .

Vergi Politikası :

22 — Vergi politikasında mükellefin güven hislerini sarsan, kazanma ve gelirini serbestçe sarfetme imkânlarını ve arzusunu baltalıyan, iktisadî faaliyetlerinde onu yeni teşebbüslerden alıkoyan, sermaye teraküm ünü önleyerek memleketin iktisadî kalkınmasını yavaşlatan vasıtalı ve vasıtasız vergileri ıslâh etmek başlıca amacımızdır. Vatandaş üzerindeki ağır ve adaletsiz vergi yükünü hafifleterek, devlet maliyesinin iktisadî kalkınmayı yavaşlatan etkilerini önlemek gerektiğine inanıyoruz.

23 — Vergi politikasının tatbikatında, Devletle vatandaşı sayısız hususlarda karşı karşıya getiren, malî idareyi doğan ihtilâflarla altından kalkınmaz hâle sokan çetrefil usulleri basitleştirmek; vergi kontrolünü, mülkiyet haklarına müdahale sayılmıyacak ve vatandaşın güven hislerini sarsmıyacak, normal usullerle gerçekleştirmek gerektiğine inanıyoruz.

Vergi Adaleti Anlayışımız :

24 — Vergide optimal gelirin yâni, âzami hasılânın sağlanmasının en başta gelen garantisi verginin umumiliğinde toplanır. Verginin umumiliği prensibi ise, vergi yükünün muhtelif mükellef zümreleri arasında uygun ve âdil bir nisbette taksim ve tevzîini emreder. Bu netice de vergi ödeme iktidarı olan her vatandaşın prensip itibariyle vergiye tabi tutulmasını ve zümreler arasında farklar yaratacak bir tatbikata gidilmemesini zaru-

ri kılar. Biz de bu prensibin anlayışına uygun olarak vergi ödeme iktidarı olan her vatandaşın âdil esaslar dairesinde vergiye tabi tutulması lüzumuna ve ancak bu suretle vergi adaletinin gerçekleşebileceğine inanıyoruz.

25 — Vergi ödeme iktidar prensibine dayanılarak fedakârlıkta müsavat sağlamak amacıyla tatbik edilen müterakki nisbetli vergi tarifelerinde, nisbetlerin ve nisbet dilimlerinin tesbitinde sadece malî mülâhazalarla ve bütçe zaruretleriyle hareket edilerek ağır bir şekilde adaletsiz vergi tatbikatına gidilmesinin aleyhinde ve karşısındayız.

Vergi yoluyla ferdin temel haklarının korunmasına ve memleketimizin iktisadî kalkınmasında özel teşebbüsün gelişmesinin sağlanmasına ve özel teşebbüsün iktisadî faaliyeti engellenmeden, ona yardım ve teşvik edici hükümler konularak verginin bu konuların tahakkukunda bir vâsıta olarak kullanılmasına taraftarız. Ancak gözden uzak tutulmaması gereken husus, verginin her şeyden evvel malî hedeflerin ve maliye politikasının bir vasıtası olduğudur. Bu itibarla ne benimsediğimiz temel prensiplere aykırı gayeler takip eden doktrinlerin gayeleri tahakkuk vasıtası olarak, ne de memleketteki siyasî temayüllerin ve cereyanların bir tâviz vasıtası olarak kullanılmasına kat'iyen taraftar değiliz.

Vergi tatbikâtı yoluyla Devletin, toplumun sosyal hayatına düzenleyici bir hüviyette tesir etmesi, muasır telâkki ve anlayışlara ve çağımız gerçeklerine göre bir zarurettir. Ancak, biz benimsediğimiz sosyal ve iktisadî temel görüşlerin ruh ve mânası içinde bu kabil müdâhalelerde aykırı siyasî rejimlerin telkin ettikleri fikir ve cereyanlara yer verilmesinin ve bu müdâhalelerin suiistimâl edilerek vergi tatbikatının siyasî hedeflerin bir vasıtası haline getirilmesinin veya bu tatbikatın iktidar partilerinin siyasî bir tâviz yolu yapılmasının aleyhinde ve karşısındayız.

Bütçe Görüşümüz:

26 — Devlet faaliyetlerinin ve tasarruflarının saha ve şümulü ne kadar genişlerse Devlet maliyesinin mümkün olduğu kadar ekonomik ve rasyonel tarzda idâre edilmesi lüzumu da o nisbette artar ve ehemmiyet iktisap eder. Bu bakımdan böyle bir idârenin ancak iyi kurulmuş ve prensipleri iyi tesbit edilmiş, ekonomik ve politik karakteri iyi belirtilmiş bir bütçe sistemi ve düzeni sayesinde sağlanabileceği kanaatindeyiz.

Plânlı Kalkınma:

27 — Rasyonel ve ilme dayanan bir iktisadî kalkınma politikası takibedebilmek için, bugün ileri, hür ve medenî bir çok memlekette başarı ile takip edilegelmekte olan iktisadî plânlama tekniğinden istifade etmek azmindeyiz. Bunun için evvelâ, iktisadî istatistiklerimizi geliştirmek, iktisadî haber alma ve tahlil hizmetlerini genişletmek icabettiğine kaniyiz.

28 — Plân içinde tesbit edilen hedeflerin özel sektör için "Zorlayıcı" değil, "Yol gösterici" mâhiyette olması gerektiğine; müteşebbislerin, maliye ve kredi politikası, dış ticaret politikası gibi çeşitli alanlarda alınacak, faiz, yatırım indirimi, vergi muafiyeti, ucuz veya bedava arsa, bol ve ucuz enerji, bina temini, mâli yardım ve sübvansiyonlar, farklı resim ve tarifeler, teknik yardımlar gibi "Özendirici tedbirler" yoluyla teşvik edilmesi gerektiğine inanıyoruz.

Demokratik ve hür bir ekonomide, özel teşebbüsün zor ve baskı ile, emir ve talimatla değil, ancak yukarda mahiyeti zikredilen dolaylı vasıtalarla, teşvik ve özendirme ile, plân hedefleri istikametinde yürümesinin temin edilmesi mümkündür.

29 — Türkiye gibi henüz kâfi derecede gelişmemiş bir ekonomi bünyesine sahip olan memleketlerde, iktisadî gelişmenin her şeyden önce sektörler arasında yeni bir denge kurulmasına bağlı bulunduğuna inanıyoruz. İktisâdî bünyemizin geleneksel biçimi içinde, verimi düşük, tekniği iptidaî olan ziraatın baş mevki işgâl etmesi karşısında, iktisâdî kalkınmayı sür'atlendirmek için, ziraatı modern bir bünyeye kavuşturmak ve hem nüfus artışı, hem de zirai bünyede mevcut fazla işgücünü sür'atle sanayide ve diğer sektörlerde verimli kılmak gerektiğine inanıyoruz.

Sür'atli Sanayileşme :

30 — Verimli ve istihsal kabiliyeti yüksek bir ekonomi bünyesine geçerken tarihte bir çok memleketin tecrübe ettiği gibi sür'atle sanayileşmek zaruretini duymaktayız.

Sanayileşmemizin sür'atlenebilmesi için, nüfusumuzun teknik kabiliyetini, eğitim seviyesini artırmak, sanayi alanında sermaye teraküm ünü hızlandırmak ve bu alana doğru sermaye hareketini teşvik etmek, Türk müteşebbisini çeşitli vasıtalarla sanayi alanında çalışmaya yöneltmek bu çalışmanın gerektirdiği teknik ve ekonomik bilgilerle onu teçhiz etmek lüzumuna kaniyiz.

31 — Sanayi politikamızın esas kaidelerinden biri, sanayileşmenin sadece bir takım büyük fabrikalar kurmaktan ibaret olmadığıdır. Bir memlekette sanayi sahasındaki gelişmenin ekonomik ve sosyal bünyede çok daha derin ve geniş çapta değişmeleri icabettirdiğine kâniyiz. Bu bakımdan sanayi gelişmesini teşvik edecek ve arttıracak faaliyetlere girişirken, memleketimizde ekonomik ve sosyal sahadaki gelişmelerin kıymetlendirilmesine ihtiyaç vardır. Bu ihtiyacı temin etmek üzere, memleketin bütün ekonomik ve sosyal kaynaklarının şumullü bir etüd ve analizinin yapılmasına çalışılacaktır. Türk halkının bünyesini tetkik edecek bir araştırma enstitüsünün kurulması âcil ihtiyaçlarımızın başında gelir.

32 — Sanayi politikamızın diğer bir cephesi de, yeni sanayi kolları kurulurken mevcut sanayi kollarının üzerinde ehemmiyetli bir şekilde durup, bir kısmının tevsii, diğer bir kısmının da reorganizasyonu cihetine gidileceği hususudur. Bu suretle nisbeten az yatırım, az emek ve küçük riskler karşılığında ilâve iş hacmında hızlı bir artış sağlanacağına inanmaktayız.

33 — Bir memleketin kalkınmasında büyük sanayi tesisleri kadar, küçük sanayi tesislerinin de kurulması, genişletilmesi ve modernleştirilmesi ehemmiyetli nisbette rol oynamaktadır. Bilhassa Avrupa ekonomisinde küçük sanayiin ehemmiyeti son derece büyüktür. Bu bakımdan küçük sanayi karşısındaki tutumumuz, bu sanayii sadece muhafazaya inhisar etmeyecek, aynı zamanda bunlar teşvik edilecek, himaye görecek ve gelişip, büyümeleri için her türlü tedbirler alınacaktır. Bu tedbirlerden bazıları :

a) Sanayileşmeyi teşvik için istişâre ve danışma servisleri teşkil etmek,

b) Proto - tipleri inkişaf ettirmek ve çeşitli sahalarda araştırma yapmak üzere etüd büroları kurmak,

c) İş adamları ve müteahhitler için yetiştirme ve olgunlaşma kursları açmak,

d) Küçük sanayiin toplu bulunması ve âmme hizmetlerini hazır bulması için sanayi sahalarının tesbiti ve bu sahaların sanayiin hizmetine hazır bir hâle getirilmesine çalışmak,

e) Sanayiciye pazarlamada yardım etmek, alım - satım işlerinde ve piyasa vaziyeti hakkında lüzumlu bilgileri vermek,

f) Mâlî hususlarda ve malzeme bakımından gerekli yardımlarda bulunmak. Bu maksatla kurulmuş olan mâlî müesseselerin imkânlarının arttırılması ve yeni müesseseler kurulmasına çalışmaktır.

34 — Büyük sanayi veya küçük sanayi için lüzumlu olan enfrastrüktür yatırımların, sosyal, ekonomik ve kültürel tesirlerinin dağınık ve müessiriyet derecelerinin az olmaması için sanayi bölgelerinin kurulmasında fayda mülâhaza etmekteyiz. Bu bakımdan sanayi bölgelerinin tesbit edilmesine ve bu gibi bölgelere sanayi kuracaklara hususî avantajlar ve muafiyetler sağlanmasına taraftarız. Bu bölgelerin enfrastrüktür tesisleri ve âmme hizmetleri öncelikle yapılacaktır. Sanayi bölgelerinin yerleri ve buralarda sanayi kuracaklara sağlanacak avantj ve mufiyetler tâyin ve tesbit edilerek ilân edilecektir.

Sermaye Piyasasının Kurulması:

35—Sanayileşmenin ilerleyip, güçlenebilmesi, bu alanda sermaye terakümünün hızlanabilmesi için, fert ünitelerinin ve teşebbüslerinin yeterli

hâle gelmesi için, diğer sanayileşmiş memleketlerde olduğu gibi, memleketimizde de sür'atli bir sermaye piyasasının kurulması çarelerinin aranması icap etmektedir.

Bunun için sermaye şirketi kuruluşlarını mâli avantajlar, kolaylıklar ve muafiyetler yoluyla teşvik etmek; kuruluşları kolaylaştırmak ve basitleştirmek; kontrol ve denetim cihazlarını takviye etmek; tahvil ve hisse senedi ihraçlarını kolaylaştırmak; bunların vatandaşlar arasında en geniş şekilde sürümünün artırılması için, borsaların, mâli müesseselerin faaliyetlerini hızlandırmak; risk ve ikraz sermayesi ile şirket kuruluşların katılacak mâli müesseseleri, icabında devlet kaynaklariyle takviye etmek gerektiğine inanıyoruz.

36 — Sanayimizin oldukça kısa bir müddet sayılan belirli intikal safhasından sonra Ortak Pazara katılmamız halinde güçlüklerle karşılaşmaması için şimdiden tedbir almak; Batı Dünyasının ileri sanayi memleketleriyle rekâbet imkânlarımızı takviye etmek; Ortak Pazar üyeleriyle sanayi alanında işbirliğini artırabilmek için nisbî avantaj bakımından üstün olduğumuz sanayi alanlarında bir an evvel kuruluş ve ihtisaslaşmamızı tamamlamak gereklidir.

Dış Ticaret Muvazenesi:

37 — Sanayileşmemizin ve iktisâdî kalkınmamızın her şeyden evvel dış âlemden muhtaç olduğumuz teknik vasıtaları ve ham maddeleri bol ve kesintisiz bir şekilde temin etmemize bağlı bir keyfiyet olduğunu hatırlıyarak, dış ticaret tıkanıklığının bir an evvel giderilmesi için ciddi tedbirler alınması zaruretine kaniyiz.

Bu maksatla ihracatı, turizmi ve diğer görünmiyen kalemler gelirlerini arttırmak memlekete yabancı sermaye akımını teşvik etmek, şimdilik ithalâtımızda büyük kalem tutan bazı maddelerin, memleket içinde imâl edilmesini teşvik etmek üzere sür'atli tedbirler almak icabetmektedir. Yabancı sermayenin, risk ve ikraz sermayesi şeklinde, teknik bilgi, tesişat ve patent olarak gelişini hızlandırmak için gereken bütün tedbirleri alacağız.

38 — GATT (Genel Ticaret ve Gümrük Anlaşması) ve Ortak Pazar anlaşmalariyle, hem ihracâtımızı artırarak, hem de ithalâtımızda geniş tasarruf temin edecek sanayi dallarını, himâye tedbirleri sayesinde, bir an evvel geliştirme yolları aramalıyız.

Diğer taraftan dış ticaret politikamızda, döviz kaynaklarımızın kullanılmasında bu hususlara öncelik vermek, millî sanayiimizin ihtiyaçlarını, bol ve kesintisiz bir şekilde temin edebilmek için, gereken mâli ve

idârî tedbirlerin alınması icabetmektedir. Kotaların tanziminde, liberasyon listelerinin tesbitinde bu hususlara hassasiyetle riâyet edilmesi gerektiğine inanıyoruz.

İhracatı Teşvik:

39 — İktisâdî kurtuluşumuzun, kalkınmamızdaki sür'at ve devamlılığın, dışardan sermaye temin etmek kadar, belki ondan çok daha önemli olarak, kendi imkânlarımızı artırmağa ve döviz kazanma kapasitemizi sür'atle genişletmeğe bağlı olduğunu yakın tecrübeler göstermiştir. Bu itibarla ihracâtın artırılması, iktisâdî kalkınma politikamızda bir numaralı öncelik teşkil eden hususlardan biridir.

İhracatı teşvik için, müstahsilden tüccara kadar, tüccardan yabancı ithalâtçıya kadar uzanan zincirleme bağları takviye etmek icabetmektedir. Yabancıların istediği fiat, vasıf ve nitelikte iç istihsalimizi ve mâmullerimizi artırmak, standartlaştırmak, pazarlamak zarureti vardır. Bunun için hem müstahsilin ve imalâtçının hem de bunu pazarlayan ihracâtçının teşvik edilmesi, takviye edilmesi icabetmektedir. Dış memleketlerdeki temsilcilerimizi daha iyi bir şekilde organze ederek, müstahsil ve ihracatçıyı, sermaye ve kredi imkânlariyle, vergi muafiyeti ve indirimleriyle, icabında mâlî yardımlarla teknik yardım ve vasıtalarla teşvik etmek ilk olarak ele alacağımız tedbirler olacaktır.

İktisadî Hayatta İstikrar:

40 — İktisâdî münasebetler, ticaret ve iktisat politikasında, mâlî ve bilhassa dış ticaret politikasında, müstakar ve tutarlı bir yol takibedilmesini şart koşar. Bu itibarla sık sık değişen kararnamelerle, her gün sürpriz yaratan tedbirlerle memleketin iktisâdî düzeninin sarsılmasını önlemek gerektiğine inanıyoruz.

41 — Harp tehlikesi, şiddetli enflâsyon ve deflâsyon gibi fevkalâde haller müstesna, ticaret hayatına, iş hayatına fiat kontrolü, kâr haddi, narh, lisans, kontenjan gibi tedbirlerle idârî müdahaleleri zararlı ve asıl hedefi baltalayıcı tedbirler olarak mütalâa ediyoruz. İktisâdî düzenin, fiat istikrarının, idârî müdahalelerle değil, gene iktisâdî tedbirlerle tanzim edilmesi zaruretine kaniyiz.

Esnaf ve Zanaatkâr:

42 — Esnafın, küçük tüccar ve zanaat erbabının, iktisâdî gelişmemizin bugünkü safhasında işgal ettiği önemi müdrik olarak, bu zümreyi, halkımızın iktisâdî ihtiyaçlarını karşılayan, daha büyük ve rasyonel işletme-

lere geçmeden, fertlerimize iktisâdî faaliyet şuuru ve terbiyesi veren bir zümre olarak kabul ediyoruz.

Esnaf ve zanaat erbabının, sermaye, kredi, ham madde ihtiyaçlarını karşılayabilmek, mamullerini değerlendirme ve pazarlama imkânlarına kavuşturmak için kooperatifleşmesini teşvik etmek; devletin teknik ve mâlî imkânlariyle kendilerine destek olmak gerektiği kanaatindeyiz. Bu zümrenin de sosyal sigortalardan istifade ettirilmelerine imkân sağlanmasında büyük fayda görmekteyiz.

Zirâî Kalkınmamız:

43 — İktisâdî kalkınmamızda, milletimizin büyük çoğunluğunun geçim kaynağını teşkil eden ziraatın yeri son derece büyüktür. Ziraat sektöründe çok fazla nüfusun bulunması, bu nüfusun büyük bir hızla artması, nüfus başına düşen gelirin az olması ve zirâî istihsal faktörlerinin kifâyetsizliği zirâi kalkınmamızın başlıca mes'eleleridir. Ziraat sektöründeki nüfus başına düşen geliri artırmak ve toprak ünitesine isabet eden verimi yükseltmek zirâî kalkınmamızın esasını teşkil etmektedir.

Zirâî Reform:

44 — Memleketimizi zirâî bölgelere ayırarak, her bölge için ilme ve gerçeklere dayanan özel ziraat programları tatbik etmek; zirâî istihsâli artıracak, mâliyeti düşürecek tedbirleri almak ve bu suretle prodüktiviteyi ve rantabiliteyi yükseltmek; toprağın iyi işlenmesini ve muhafaza edilmesini sağlamak; yeniden işletmeğe açılacak toprakları sür'atle işletmeye hazır vaziyete getirmek, iyi tohumluk, uygun gübre, teknik sulama temin etmek; bunlar için lüzumlu ekipman ve finansman bulmak; zirâî istihsalde istikrarı sağlamak ve sermayenin ziraatten kaçmamasını temin için, mülkiyet emniyeti, zirâî asayiş, kadastro ve zirâî sigorta gibi müstahsile emniyet ve itimat telkin edecek her türlü tedbiri almak; elde edilen mahsullerin değer fiatına satışını temin için iç ve dış pazarlarda uygun bir pazarlama organizasyonu kurmak ve kurulmasını sağlamak; zirâî teknolojiyi inkişaf ettirmek; ziraat sahasındaki gizli ve aşikâr işsizliği ziraat teknolojisi ve muhtelif endüstri sahalarına çekmek; prodüktif ve rantabl çalışan düzenli zirâî işletmeleri teşvik etmek; bu suretle memleketimizde "Zirâî Reformu" tahakkuk ettirmek emelindeyiz.

45 — Topraksız köylünün topranlandırılmasını lüzumlu ve zaruri görmekteyiz. Topraklandırmayı dar anlamda, tporak dağıtımı şeklinde değil, zirâî kalkınmamızı sağlıyacak bir politikanın tümü olan "Zirâî Reform" un bir unsuru olarak anlıyoruz. Devlet elinde bulunup verimli bir şekilde kullanılmayan ve işlenmeyen bütün toprakların, düşük prodüktivite ile

işlenen topraklardan muayyen ölçülerin üzerinde bulunanların, bunları verimli bir şekilde işletebilecek çiftçilere, belli ölçüler ve şartlarla dağıtılmasına taraftarız. Düzenli işletmelerimizin muhafazası ve bunlarda mülkiyet emniyetinin korunması ana prensiplerimizdendir.

46 — Zirâî gelişmemizde önemli rol oynayacak olan toprağın ıslâhını, ağaçlandırılmasını, erozyondan kurtarılmasını, baskından muhafaza edilmesini, sulanması için Toprak - Su ve Devlet Su İşleri gibi teşekküllerin faaliyetleri arasında koordinasyona dikkat edilmesini, iş yapma imkânlarının genişletilmesini, halkla işbirliği yollarının geliştirilmesini faydalı ve zarurî görmekteyiz.

Orman:

47 — Bugün bir elde toplanmış bulunan orman koruma ve işletme teşkilâtlarının ayrı teşekküller halinde kurulmasını lüzumlu görmekteyiz. Orman mahsulleri sanayiinin ve orman işletmeciliğinin özel teşebbüse devri imkânlarının araştırılmasında fayda görmekteyiz.

48 — Ormanlarımızın ve mer'alarımızın titizlikle muhafazası ana prensibimiz olmakla beraber, içtimâî ve iktisâdî şartların zorladığı hallerde toprak açmalarına, ancak erozyona karşı bütün teknik tedbirler, (gerekli yardımlarla desteklenerek), aldırılmak ve ziraatın entansif şekillerine geçilmek ve aynı zamanda bölge plâncılığı çerçevesi dahilinde her veçheleriyle tamamlanmış tatbikat plânlarına bağlanmış olmak şartiyle, müsaade edeceğiz. Bu yolda mevcut ormanlarımızın bir an evvel bulundukları yerden sınırlandırılmasını, ormanlık sahalardaki toprakların mülkiyet ve kullanış şekillerinin hallini bu maksatla kurulacak arazi komisyonları tarafından hazırlanacak ilmî etüdlere göre düzenlenmesini ve orman açmalarında mülkiyet durumunun bir an evvel hallini düzumlu görmekteyiz.

49 — Orman içi köylerde, Devlet Orman teşkilâtının amenajman plânlarına göre ve onların kontrolu altında işletilmek şartiyle, koruluklar tahsis etmek, bu suretle köylünün yakacak ve avadanlık ihtiyaçlarını karşılamak da üzerinde duracağımız önemli işlerdendir. Tahrip edilmiş orman sahalarımızda aynı şekilde köylüye koruluklar tahsisi ve muhafazası ile yeni ormanların meydana getirilmesine çalışacağız.

Hayvancılık:

50 — Türkiye'de hayvancılık, balıkçılık ve diğer su ürünlerini, hem önemli bir ihracât konusu, hem de millî gelirimizin artmasıyla daha da genişleyecek iç ihtiyacı karşılayacak bir kaynak olarak mütalâa ediyoruz.

Bunun için köylü ve müstahsilin teşkilâtlanmasını, istihsal, yetiştirme ve avlama için gereken tesisleri karşılıklı dayanışma ile temin etmeyi, kıymetlendirme ve pazarlamada gerekli tedbirler almayı isabetli görüyoruz.

Memleketimizde mer'a hayvancılığı yanında besi hayvancılığı, entansif hayvancılık şekillerinin de geliştirilmesine çalışmak lüzumuna inanıyoruz. Mer'aları, daha modern ve verimli hale getirmek için teknik, hukukî ve mâlî gereken tedbirlerin bir an önce alınmasını faydalı görmekteyiz.

Yardımcı Sektörler:

51 — Ziraat ve sanayi gibi ana müstahsil sektörler yanında, bankacılık, sigortacılık, ulaştırma, enerji ve maden gibi alanlarda da, genel kalkınma politikasına paralel gelişmelerin gerçekleştirilmesi hayati bir zarurettir.

Ziraat, sanayi, maden ve ulaştırma alanlarında, müteşebbislerin ve müstahsilin kısa vâdeli, uzun ve orta vâdeli kredi ihtiyaçlarına cevap veren yeni müesseselerin kurulmasını, mevcutların kuvvetlendirilmesini arzu etmekteyiz.

Sigorta müesseselerinin, hem uzun vâdeli iktisâdî istikrarsızlıkları önliyen, hem de toplumun sermaye teşekkülü gücünü artıran bir vasıta olarak takviye edilmesine ve sahasının genişletilmesine çalışacağız.

52 — Halkın ısınma ihtiyaçlarından, sanayiin yakıt ve enerji ihtiyaçlarına kadar çok önemli bir sahayı kavrıyan yakıt ve enerji meselelesine, memleket gerçeklerine uygun ve rasyonel bir çözüm yolu bulmak için, uzun vâdeli bir enerji politikası takibedilmesi gerektiğine inanıyoruz.

Köylümüzün gübre olarak kullanabileceği malzemeyi yakıt olarak kullanmasını önlemek, orman tahribatına yol açan odun kesimini azaltmak için ucuz linyit, akaryakıt temini gibi yolları geliştirmek gerektiğine inanıyoruz.

Sanayiin ihtiyacı olan ucuz elektrik ve akaryakıt kaynaklarımızı, linyit ve maden kömürünü en rasyonel ve iktisâdî icaplara uygun bir şekilde geliştirmeği, hızlı kalkınmamızın icaplarından sayarız.

Ulaştırma:

53 — İktisâdî kalkınmamızda ucuz, sür'atli ve şümullü bir ulaştırma şebekesinin oynıyacağı kayâtî rolü müdrik olarak, memleketimizin coğrâfî yapısı ve fizikî bünyesinin gerçeklerini hesaba katarak, ulaştırma ve haberleşme hizmetlerimizi ıslâh etmeyi ve genişletmeyi öncelikle mütalâa

edilecek konulardan biri sayarız. Kara, demiryolu, deniz ve hava yolu şebekeleri arasında karşılıklı bağlantıları, tamamlayıcı münasebetleri artıracak ve geliştirecek bir ulaştırma politikasının tesbitine ihtiyaç olduğu kanaatındayız.

Ana yollar, köy ve il yolları arasındaki karşılıklı münasebetleri hesaba katan, demiryolu, karayolu ve denizyolu ile, liman ve antrepoların birbirleriyle sıkı ve koordine çalışmasına imkân veren bir yapım, idâre ve tarife politikası güdülmesini zarurî görürüz. Şebekelerin ve ulaştırma vasıtalarının, modern standartlara uygun, iyi bakımlı bir şekilde idamesini, bu politikanın zârurî bir sonucu sayarız.

C — SOSYAL HİZMETLER ve SOSYAL GÜVENLİK

54 — "İktisâdî Refah Devleti" anlayışımızın tabiî bir sonucu olarak, vatandaşlarımızın günlük hayatına tesir eden âmme hizmetleriyle, iyi ve verimli vatandaşlar olarak yetişmeleri imkânlarını açan diğer hizmetleri, modern devletin en başta gelen sorumlulukları arasında mütalâa ederiz. Bunlar arasında, eğitim, sağlık, içtimaî emniyet ve mesken konularını, vatandaşın günlük ve uzun vâdeli en âcil ve pratik ihtiyaçları arasında kabul ederiz.

Millî Eğitim:

55 — Vatandaşlarımızın, hür ve demokratik bir sistemin işleyebilmesi için mevcudiyeti şart olan, seviyeli, karakterli, faziletli, ahlâklı, kültürlü ve geniş görüşlü şahsiyetler olarak yetiştirilmesine yöneltilen bir eğitim sistemine kavuşmak millî eğitim alanındaki hizmet anlayışımızın temelidir. Birbirini seven ve anlıyan, haklarına karşılıklı saygılı, yardım ve işbirliği zihniyetini benimsemiş, kültürlü ve müsamahalı vatandaşlardan müteşekkil hür ve müreffeh bir Türkiye'nin kuruluşu ancak böyle bir millî eğitim politikası sayesinde mümkün olabilecektir.

Millî Eğitim politikamızda ilmî zihniyeti benimsemiş, hür düşünceli şahsiyet sahibi vatandaşların yetiştirilmesi yanında, meslekî alanda bilgili ve hünerli, Türkiye'nin iktisâdî kalkınmasında kendisinden beklenen üstün hizmetleri görebilecek seviye ve kalitede, üstün vasıflı vatandaşların eğitilmesine de önem vereceğiz. Millî eğitimde müsbet ilimler yanında, sosyal ve manevî ilimlerin öğretimine de önem verilmesi gerektiğine inanıyoruz. Millî tarihimizde önemli yer tutan, millî benliğimizin teşekkülünde rolü büyük olan, tarihî, kültürel mirâsın, ve millî geleneklerimizin ihmâl edilmemesini arzu ederiz.

Gençliğin İhtiyaçları:

56 — Sür'atli bir kültürel ve sosyal gelişme vetiresi içinde yetişen Türk gençliğinin, beden, ruh ve karakter yapısı bakımından, hem okul içi hem de okul dışı yetişme imkânlarına özel ehemmiyet vermek gerektiğine kâniyiz. Bu maksatla izcilik, gençlik kulüpleri ve dernekleri, fikir kulüpleri, öğrenci dernekleri gibi, gençliğin kendi kendini yetiştirmesinde

son derece önemli roller oynıyan faaliyet dallarında kendilerine yardımcı olarak, yol gösterecek bir çalışmayı lüzumlu sayarız.

Gençlerin memleketi tanımasına, ruh ve bedenlerini sağlam bir şekilde geliştirmelerine, diğer memleketlerdeki gençlerle ve bizzat başka bölgelerden gelen arkadaşlariyle daha iyi tanışıp kaynaşmalarına imkân veren, kamp yerleri, gençlik yurtları gibi tesislerin kuruluş ve idaresinde Devletin önayak olmasını arzu ederiz.

57 — Gençliğin halkla daha iyi kaynaşabilmesi, toplum kalkınmasının çeşitli safhalarında onların yaratıcı enerjilerinden ve gayretlerinden istifade edilebilmesi için, bu kalkınma ile ilgili dairelerin elbirliği ve işbirliği ile, gençlere çalışma imkânları açılmasını arzu ederiz. Bilhassa tâtil ve yaz aylarında gençleri hayata hazırlıyacak ve tecrübelerini artıracak bu gibi teşebbüslerin eğitici etkilerinin de yüksek olacağına kaniyiz.

58 — Türk çocuklarına ve gençliğe eşit eğitim imkânlarından daha geniş şekilde faydalanabilmeleri için Devlet ve mahallî idareler seviyesinde geniş bir burs ve kredi sistemi tatbik edilmesini ve bunun, eğitimin her safhasında yürütülmesini arzu ederiz.

Eğitim Müesseseleri:

59 — İlk, orta ve mesleki eğitimle, üniversite ve yüksek okul seviyesindeki eğitim faaliyetlerimizi, hem demokratik toplum hayatının icapları, hem de sür'atli iktisadi kalkınma ihtiyaçlarımızın zaruretleri ile, ahenkli ve koordine yürütmek gerektiğine inanıyoruz. Bu sebeple çeşitli eğitim kademeleri için elde mevcut kaynakların en zarurî ve hayatî ihtiyaçlara göre ayarlanmasını, müstehlik eğitimden yatırımcı öğretime geçilmesini zarurî ve faydalı görmekteyiz.

60 — Üniversite ve yüksek okul müesseslerimizin seviyelerinin yükseltilmesini, araştırma ve orijinal düşünceye ve buluşlara yönelen faaliyetlerin teşvik edilmesini, enstitü ve laboratuvarlarının, kütüphane ve dökümantasyon imkânlarının artırılmasını, gelişen ve değişen bir Türkiye'nin hayatî ihtiyaçları bakımından zarurî mütalâa ederiz.

61 — Eğitim ve öğretimin okuldan sonraki safhada da devam etmesi için gerekli şartlar, imkân ve vasıtalar sağlanamadığı takdirde, okul çağındaki eğitim ve öğretim etkisinden kaybedeceği için, okul dışındaki imkânları da artırmak, okul açmak kadar önemlidir. Bunun için halk eğitimine, okul dışı eğitim ve öğretim faaliyetimizin bir parçası olarak özel bir önem vereceğiz.

Eğitimin yalnız okul çağında değil, bütün hayat boyu devam eden bir faaliyet olduğunu hatırlıyarak, kütüphane, müze, tiyatro v.s. gibi diğer eğitim, kültür ve sanat faaliyetleriyle beraber mutalâa edilmeyen bir eğitim politikasının eksik kalacağına kâniyiz. Bunun için okulla, onun dışında kalan diğer kültür ve eğitim müesseslerinin bir birini tamamlayacak şekilde faaliyet göstermeleri gerektiğine inanıyoruz. Bu itibarla eğitim hedefimiz içinde okul açmak kadar, okulun içinde yer aldığı çevreyi, vermek istediğimiz eğitim için müsait bir ortam haline getirmek üzere gereken yardımcı tedbirleri alacağız.

62 — Türkiyenin modernleşme çabalarının bizi arzu ettiğimiz hedeflere sür'atle ulaştırabilmesi için, Batı kültürü, medeniyeti ve zihniyetinin derinliklerine nüfuz edecek şekilde eğitim sistemimize yön vermek gerektiğine kâniyiz. Bunun için Batı Âlemi ve hür dünya ile kültür alanında, mânevi alanda bağlarımızın daha sıklaştırılmasını, eğitim alanındaki iş birliğinin artırılmasını zaruri saymaktayız.

63 — Türk vatandaşlarına eşit eğitim imkânlar verilmesi, herkese hayatta kâbiliyetini geliştirecek fırsat eşitliği temin edilmesi ve bu suretle batılı anlamda "Sosyal Adalet" ilkesinin en mühim temelinin gerçekleştirilebilmesi için, okuldan mahrum köy bölgelerinde, yatılı bölge okulları kurulması gerektiğine kaniyiz. Bundan sonra ki eğitim safhalarında da kabiliyetli gençlerimizin öğrenimlerine devam edebilmeleri için kendilerine destek olunması gerektiğine inanıyoruz.

Öğretmenlik:

64 — Her kademedeki eğitim ve öğretim müesseselerinde öğretmenliğin câzip bir meslek halinde tutulmasını; mesleki itibarının artırılmasını; hayat şartlarının tatminkâr bir seviyede olmasını temin etmek üzere, maddî ve mânevî alanda gereken tedbirlerin acilen alınması gerektiğine inanmaktayız. Vasıflı, örnek öğretmen yetiştirilmesinin eğitim mes'elelerinin başında geldiğine kâniyiz.

65 — Memleketin hem turizm bakımından önemli sermayesini teşkil eden, hem de milletimizin kütür mirasları arasında bulunan tarihi binaları onarmak ve sağlam halde tutmak, millî kültür politikamızın tabiî vazifeleri arasındadır.

Kütüphanelerin, okuma odalarının, müzelerin, cami ve ibâdethanelerin, sosyal ve kültürel kulüplerin, sergi ve konferans salonlarının, okul öğrenci yurdu ve misafirhanelerinin yeterli, düzenli, temiz ve ihtiyaca uygun bir şekilde idâme ettirilebilmesi için, devletle mahallî idarelerin işbirliği yapması gerektiğine kaniyiz. Keza parkların, oyun sahalarının çocuk bahçeleri ve kreşlerin, çocukların, gençliğin ve halkın ihtiyaçlarına cevap

verecek şekilde düzenlenmesi ve idâresinin, devlet tarafından desteklenmesini uygun görürüz.

Şehircilik, İmâr, İskân :

66 — Sür'atli kalkınma ve sanayileşme hamlesi içinde bulunan bir memleket için büyük bir nüfus hareketinin belirmesi tabiî olduğundan, memleketimizde de şehirleşme, iskân, imâr ve mesken meselelerinin önemli bir konu teşkil ettiğine ve daha da edeceğine kaniyiz.

Bu sebeple şehircilik işlerinin idâre, eğitim ve tatbikat alanında daha şümullü ve sistemli bir şekilde ele alınmasını lüzumlu görmekteyiz. Belediyeciliğin, idâre ve mahallî âmme hizmetleri işletmesi gibi yönlerini bilen elemanların yetiştirilmesi, belediyelerimizin ve mahallî idarelerin malî kaynaklar ve teknik vasıtalarla teçhizi hususlarında yardım ve desteğe muhtaç bulunduğu kanaatındayız. İdarî ademî merkeziyet müesseselerini, merkezî idârenin lüzumsuz tasallutundan kurtarmak kararındayız. Şehirlerde gecekondularda oturan vatandaşlarımızın mes'elelerine samimiyetle eğilmek, her aileye bir yuva kazandırmak emelindeyiz.

İş Hayatında Düzen :

67 — Endüstri hayatı ilerlemiş ve şehirleşmiş bir toplumda, iş ve işçi mes'elelerinin önemi artacağı için, işçi ve işveren arasındaki münasebetleri düzenliyen, işçinin çalışma şartlarını ve sosyal güvenliğini teminat altına alan, modern ve demokratik bazı müesseselerin yerleşmesine, kökleşmesine ve geliştirilmesine yardım etmek gerektiği kanaatındayız.

68 — Çalışan vatandaşlar arasında kadın ve çocukların özel hükümlerle himâye edilmesini, çalışma şartlarının düzenlenmesini, işgücünün hak ettiği karşılığı alabilmesine yardım etmek üzere, asgarî ücret tesbiti gibi usullere başvurulmasını ve nihâyet işçilerin kütle halinde teşkilâtlanarak, işveren veya onun meslek teşekkülü karşısına sendika ile çıkıp ücret için kollektif pazarlı kusulüne başvurmasını doğru görürüz.

Hür Sendikacılık :

69 — Hür sendikacılığı, hem ücret pazarlığı, hem çalışma şartları, hem de demokratik bir düzende verimi artıran ve mesleki ve beşerî dayanışmayı takviye eden faydalı bir müessese olarak kabul ederiz. Sendika hürriyetine karşı müdâhaleyi, demokratik hak ve hürriyetlere karşı yapılmış bir müdahale olarak mütalâa ederiz.

Sendikacılığın mesleki bir danışma vasıtası olarak kullanılmasını, siyasi baskı ve emeller için bir alet ve vasıta haline getirilmemesini arzu ederiz.

Milli gelir ve kalkınma politikamıza uygun bir ücret politikası takibedilmesi için, sendikaların işbirliğine ve sorumluluk hissi içinde faaliyetlerini geliştirmelerine ihtyaç duyulacağını kabul ederiz.

Sendika hürriyetini ve grev hakkını kısıtlamamak şartiyle, işçi teşekküllerinin siyasi baskı vasıtası olarak kullanılmasını ve iktisadî kalkınma hedeflerimizi baltalıyacak ve bizzat çalışan kütlelerin menfaatlarına zarar verecek istikamette sosyal hakların kötüye kullanılmasını önlemek üzere, hür Batı memleketlerinde baş vurulan usul ve müesseseler çerçevesi içinde hareket edilmesi gerektiğine kaniyiz.

70 — İş verimliliğini artırmak ve işyerlerinde işçi - işveren münasebetlerini daha ahenkli kılmak için işyeri danışma komitelerinin kurulmasını teşvik etmek isteriz.

İşyerinde eğitim ve kurslarla, mesleki eğitimi ve kalifiye işgücü yetiştirilmesi işini teşvik etmek ve bu hususta sendikalarla işbirliği yapmak gerektiğine inanıyoruz.

Sosyal Güvenlik :

71 — Hastalık, analık, iş kazaları, meslek hastalıkları, malûliyet, ihtiyarlık ve ölüm sigortaları gibi vasıtalarla, bütün çalışanları kapsıyan, birçok fizyolojik ve mesleki riskleri karşılayan şümullü sosyal güvenlik tedbirlerini geliştirmek ve buna yalnız işçi ve işverenin değil, devletin de bir miktar katılmasını sağlamak gerektiğine inanıyoruz.

İşsizlik sigortasının kurulması için hazırlık yapmak ve cemiyet içinde muhtaç ve düşkün fertlerin Devlet himâyesinden istifade edebilmesi için bazı tedbirler alınmasını sağlamak gerektiğine inanıyoruz. Keza ziraat işçilerini de sosyal güvenlik sistemi içine almak için şimdiden hazırlıklara geçmek gerektiğine kaniyiz.

Her Türk vatandaşını yarınından emin halde, huzûr ve emniyet içinde yaşatmak gâyemizdir.

D — ÂMME İDÂRESİ

Parlemento:

72 — Millî irâdenin hakikî temsilcilerinin toplandığı, millî hâkimiyetin tecelli ettiği Parlementoyu âmme idaresinin temel müessesesi saymaktayız. Parlementonun ve onun denetimi altında bulunan siyasî otoritenin mümessili bulunan mes'ul Hükûmetin üstünde hiçbir kuvvetin Devlet hayatının yürütülmesine müdahale etmesi düşünülemez ve böyle müdahalelere göz yumulamaz. Parlementoyu, her türlü tertiplerden, baskı gruplarının nüfuzlarından masun tutmak, prestij ve otoritesini sarsacak faaliyet ve telkinlerden kurtarmak, tesirli ve verimli kılmak demokratik devlet idâresinin en belli başlı şartlarındandır.

Siyasî Partiler:

73 — Siyasî partilerin emniyet içinde çalışmalarını sağlamak, maddî ve manevî baskılardan âri bir şekilde faaliyetlerine devam imkânı vermek, parti işi demokrasi usul ve geleneklerini uygulamak, millî irâdenin tecellisi bakımından önemli noktaları teşkil eder.

Anayasa Mahkemesi:

74 — Anayasa Mahkemesinin her türlü siyasî tesirlerden uzak, demokratik Türk Cumhuriyetinin temel müesseselerini ve kanunlarını, her türlü müâdhale ve suistimalden korumaya azimli, tecrübeli ve yüksek meslekî vasıfları haiz üyelerle teçhiz edilmiş olarak görmek en hâlisane arzumuzdur,

Devlet Başkanı:

75 — Devlet Başkanının partiler üstü hüviyete sahip, bütün memlekette Devlet ve âmme hizmeti alanında tecrübesi olan, büyük manevî prestij ve otoriteye malik şahsiyetlerden olmasını, partilerarası rekâbetlerin centilmence yürümesi, demokratik düzenin ahenk ve dengesi bakımından faydalı görmekteyiz.

Bakanlar Kurulu:

76 — Hükûmet ve Bakanlar Kurulunun teşekkülünde, en yüksek seviyedeki Devlet politikasının müştereken tartışılıp karara bağlanmasına imkân sağlıyacak, dairelerinin meselelerini yakından izleyen ve onlara gereken genel direktifleri verecek ve bu tedbirleri Hükûmet ve parlemento içinde savunacak yeteri sayıda üye bulunmalıdır.

77 — Bakanların ve bakanlıkların vazifeleri arasında rasyonel ve işin mâhiyetine uygun bir vazife taksimi yapılmalı; aynı mâhiyeti haiz olan veya birbiri ile yakın ilgisi bulunan vazifeler çeşitli bakanlıklar arasında dağılmamalı; çeşitli bakanlıkların işbirliği ile gerçekleşecek mâhiyetteki bazı özel meseleler için, ilgili bakanlardan müteşekkil "Bakanlar Komitesi" kendi aralarında toplanıp, Bakanlar Kurulu için hazırlık yapabilmelidir.

Personel Rejimi:

78 — Devlet Personel rejimi, kariyer esasına dayanmakla beraber, âmme hizmeti dışında bazı yüksek vasıflı idâreci, teknisyen ve uzmanın kısa vâdeler için kontratlı olarak çalıştırılmasına da imkân vermeli; vazifeler sıralanmalı ve kademelendirilmeli, Devlet Memuriyetine giriş imtihanla olmalı, personel ödenekleri hem kıdem, hem de hizmet kamelerini hesaba katan bir sistem içinde tesbit edilmelidir. Devlet Personelinin ücretleri fiat endekslerindeki hareketlere göre ayarlanmalı ve her halde Devletin vasıflı ve yetişmiş personelini, kaybetmemesi için gereken her türlü tedbir alınmalıdır.

79 — İdârede âmirlerin vazife ve sorumluluklarını yayan ve anonimleştiren, hizmetin gecikmesine sebep olan, kararsızlık ve bürokrasiyi teşvik eden vazife ve sorumlulukları çeşitli daireler ve kademeler arasında dağıtan usullere son vererek, hizmet sür'atlendirilmelidir. Karar vermekten kaçınan, sorumluluk yüklenmekten çekinen, vazifeyi başkaları üzerine sevketmeyi gelenek ve âdet haline getiren usuller sür'atle tasfiye edilmeli, bürokraside ve Devlet Daireleri içinde kumanda zinciri, vâzıh ve belirli bir şekilde tesbit edilmelidir.

80 — Artan âmme hizmetlerinin vatandaş ayağına daha iyi götürülebilmesi ve genişleyen merkezî idâre teşkilâtının bürokratik mecburiyetler içinde boğulmasının önlenmesi için, Türkiye'de Merkezi Devlet Teşkilâtı ile, Mahallî İdâreler arasındaki alakaların, tarihî kökler ve tesadüflere dayanan bünyesi yeniden gözden geçirilmeli ve Mahallî İdârelerin selâhiyet ve imkânları artırılmalıdır. Merkezî Devlet Teşkilâtı ile koordinasyon ve işbirliği daha vâzıh ve rasyonel bir şekilde tesbit edilmelidir.

Adalet:

81 — Adalet hizmetinin daha tesirli ve sür'atli bir şekilde görülebilmesi için adliye teşkilâtımızda ve usullerimizde reformu zarurî görmekteyiz. Adlî teşkilâtı genişletmek, dâri mahkemeler ve ihtisas mahkemeleri kurarak, yargıtay ve danıştay ile ilk mahkemelerin yüklerinin hafifletilmesi gerektiğine inanıyoruz.

Adaletin tarafsızlığı için hâkim teminatının takviye edilmesi, hâkimlerin tâyin, terfi, nakil, tecziye ve emekliye ayrılmalarına siyasî tesirlerden uzak, objektif kıstasların nazarı itibare alınması gerektiğine kaniyiz.

Silâhlı Kuvvetler:

82 — Yurt bütünlüğünü koruyabilmesi için silâhlı kuvvetlerimizin modern silâhlar ve teknik vasıtlarla teçhiz edilmeleri yanında, iyi eğitim görmesini, modern usuller ve metotları benimsemiş ve kavramış ateş gücü yüksek bir kuvvet haline getirilmesini arzu ederiz.

83 — Silâhlı kuvvetlerimizin yalnız Vatan savunması ile meşgul olmasını, siyasî akımlardan ve cereyanlardan uzakta kalmasını, siyâset dışında millî bir müessese hâlinde Devletin bekçiliğini yapmasını, hem "Modern Devlet" anlayışının, hem de silâhlı kuvvetlerimizin tarihî geleneklerinin tabiî bir icabı sayarız.

Ordu personelinin yorucu ve yıpratıcı şartlar içinde çalıştığını hesaba katarak, mesleğin şeref ve haysiyetine yakışan bir hayat seviyesini idâme ettirmenin zaruretini kabul ederek, silâhlı kuvvetlerimizin, mesken, mâişet, refâh ve emniyet bakımından tatmin edici imkânlara sahip olmasını arzu ederiz.

84 — Ordunun, Parlementonun denetiminde bulunan Hükümetin emrinde bir devlet teşkilâtı olması sebebiyle, Silâhlı Kuvvetler Başkumandanlığı ile Bakanlar Kurulu ve Millî Savunma Bakanlığı arasındaki münasebetlerin, vazife ve sorumluluk bakımından tedahüle imkân vermiyecek bir şekilde tanzim edilmesi gerektiğine kaniyiz.

E — DIŞ POLİTİKA

85 — Birleşmiş Milletler Anayasası çerçevesi içinde, dünyada barış, adalet, eşitlik hürriyet ve mliliyet ve millî hâkimiyet esaslarına uygun olarak, bütün milletlerle işbirliği yapılmasına ve barışın korunması için gayret sarfedilmesine çalışmak, dış politikamızın temellerinden biridir.

Medenî milletler camiasının ve Batı dünyasının müşterek mirası haline gelmiş olan hür cemiyet düzenini, demokratik kıymet ve müesseseleri korumak, geliştirmek ve yaymak için, siyasî, askerî, kültürel, sosyal, manevî ve iktisadî alanlarda, aynı hedeflerde anlaştığımız ve aynı kıymetleri paylaştığımız hür milletler camiası ile işbirliğini artırma ve derinleştirmenin, millî menfaatlarımız bakımından hayatî bir ihtiyaç olduğuna kaniyiz.

86 — Dünya barışını tehdit eden gerginliklerin azaltılması, nükleer harp felâketinin önlenmesi için atom denemelerinin men'i, nükleer ve konvansiyonel silâhların azaltılması ve kademeli ve kontrollu olarak silâhsızlanmak hedefine ulaşılması için bütün iyi niyetli milletlerle işbirliği yapılmasını, bu yoldaki gayretlerin desteklenmesini arzu ederiz.

Barışı tehdit eden alanlarda Birleşmiş Milletlerin daha aktif ve tesirli bir şekilde hareket etmesi için bu teşekkülün samimi olarak desteklenmesini, az gelişmiş ülkelerle, Batının ileri ve zengin milletleri arasında sosyal, ve iktisadî alanda işbirliği ve dayanışma kurulması için bu teşekkülün sarfettiği gayretleri desteklemeyi ve buna katılmayı faydalı bir yol olarak mütalâa ederiz.

87 — Yakın komşularımız, tarihî bağlarla bağlı olduğumuz Orta Doğu milletleri, Asya ve Afrika'da bağımsızlığına yeni kavuşmuş memleketlerin halkı ile yakın münasebetler kurmayı, dostluk tesis etmeyi, hem Türkiye'nin dünya milletler camiası içindeki şerefli yerini alması, hem de dünyada hürriyet ve barışın teessüsüne yardım eden bir adım olarak mütalâa ederiz.

Avrupa Birliği, Ortak Pazar gibi Batı Dünyası ile bağlarımızı kuvvetlendirecek, iktisadî kalkınmamıza yardımcı olacak ve Türkiye'yi Batının hür ve müreffeh ülkeleri arasına sür'atle yükseltecek azimli adımları, Nato ve Cento gibi hem savunma hem de diğer sosyal, iktisadî ve kültürel hedeflere hizmet eden andlaşmalara sadık kalmayı dış poiltikamızın hedefleri arasında sayarız.

Doğuş Ltd. Şti.